

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ,
ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ ЖАҲОН ТИЛЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ,
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.27.06.2017. Fil.21.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ ЖАҲОН ТИЛЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ

МУХАММЕДОВА НИЛУФАР ЭЛИБОЕВНА

**МАРГАРЕТ ДРЭББЛ АСАРЛАРИДА АЁЛ ОБРАЗИ ВА УНИНГ
ИЖТИМОЙ МАҚОМИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ**

10.00.04 – Европа, Америка ва Австралия халқлари тили ва адабиёти

**Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2019

**Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
бўйича автореферати мундарижаси**

**Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)
по филологическим наукам**

**Contents of dissertation abstract of doctor of philosophy (PhD) on
philological sciences**

Мухаммедова Нилуфар Элибоевна

Маргарет Дрэббл асарларида аёл образи ва унинг ижтимоий
мақомининг ўзига хослиги3

Mukhammedova Nilufar Eliboyevna

Image of a woman in Margaret Drabble's novels and peculiarities of her
social status25

Мухаммедова Нилуфар Элибоевна

Образ женщины в произведениях Маргарет Дрэббл и своеобразие её
социального статуса45

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ
List of published works50

**ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ШАРҚШУНОСЛИК ИНСТИТУТИ,
ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ ЖАҲОН ТИЛЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ,
ЎЗБЕКИСТОН МИЛЛИЙ УНИВЕРСИТЕТИ ҲУЗУРИДАГИ
ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.27.06.2017. Fil.21.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ**

ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ ЖАҲОН ТИЛЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ

МУХАММЕДОВА НИЛУФАР ЭЛИБОЕВНА

**МАРГАРЕТ ДРЭББЛ АСАРЛАРИДА АЁЛ ОБРАЗИ ВА УНИНГ
ИЖТИМОЙ МАҚОМИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ**

10.00.04 – Европа, Америка ва Австралия халқлари тили ва адабиёти

**Филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
АВТОРЕФЕРАТИ**

Тошкент – 2019

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида В 2017.2.PhD/Fil142 рақам билан рўйхатга олинган.

Докторлик диссертацияси Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, инглиз, рус (резюме)) Илмий кенгашнинг веб-саҳифасида (www.tashgiv.uz) ва «ZiyoNet» Ахборот таълим порталида (www.ziyounet.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар: **Лиходзиевский Анатолий Степанович**
филология фанлари доктори, профессор

Расмий оппонентлар: **Назаров Бахтиёр Аминович**
филология фанлари доктори, профессор, академик

Хошимова Дилдора Мадаминовна
филология фанлари доктори

Етакчи ташкилот: **Ўзбекистон Миллий Университети**

Диссертация ҳимояси Тошкент давлат шарқшунослик институти, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети, Ўзбекистон Миллий университети ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.27.06.2017.Fil.21.01 рақамли Илмий кенгашнинг 2019 йил «___» _____ соат _____ даги мажлисида бўлиб ўтади. (Манзил: 100047, Тошкент, Шаҳрисабз кўчаси, 25-уй. Тел: (99871) 233-45-21, факс: (99871) 233-52-24; e-mail: sharq_ilmiy@mail.ru)

Диссертация билан Тошкент давлат шарқшунослик институтининг Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (_____ рақами билан рўйхатга олинган). (Манзил: 100047, Тошкент, Шаҳрисабз кўчаси, 25-уй. Тел: (99871) 233-45-21)

Диссертация автореферати 2019 йил «___» _____ кун тарқатилди.

(2019 йил «___» _____ даги _____ рақамли реестр баённомаси).

А.М.Маннонов

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш
раиси, филол.ф.д., профессор

Қ.П.Содиқов

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш
илмий котиби, филол.ф.д., профессор

Г.Х.Боқиева

Илмий даражалар берувчи Илмий кенгаш
қошидаги илмий семинар
раиси, филол.ф.д., профессор

КИРИШ (фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Жаҳон адабиётшунослигида эришилган сўнгги ютуқлар бадий онг ва бадий тафаккурнинг янги қирраларини ўрганишда намоён қилмоқда. Образ адабиётда ҳаётни ўзига хос бадий шаклда акс эттирган манзара ва характерлар билан ифодаланади. Бу мураккаб жараёнда ижодкорнинг эстетик идеали, дунёқараши, руҳий олами, ғоявий позицияси ва ижодий тажрибаси етакчилик қилади, воқелик шу асосда қайтадан жонланади, образли тасвирга эга бўлади ва адабиётда ҳар бир образ инсонга йўл кўрсатади. Адабиётшуносликнинг воқеликни образлар воситасида акс эттириши унинг ижтимоий вазифаси, тарбиявий кучи ва йўналтирувчанлик қудратини белгилайди. Ёзувчи ўзи яратган образларни ҳаётини қонуният, санъат ва адабиётдаги қонуниятлар воситасида бошқариб боради.

Бугунги кун дунё адабиётшунослигида аёл образининг тасвирланиши муҳим мавзулардан бири сифатида ўрин эгаллади. XX асрнинг 2-ярми даврида яратилган асарларда аёл образига алоҳида урғу берилди ва замонавий жамиятда унинг ўз ўрни бор эканлиги намоён бўлди. Аёл образи бош қаҳрамон сифатида тасвирланди, унинг шахс сифатида ўзига хос олами кўрсатиб берилди. Замонавий инглиз ёзувчиси Маргарет Дрэббл прозасида аёл мавзуси етакчи ўринни эгаллайди. Бугунги кунда адиба романларида кўтарилган муаммолар, унинг бадий услуби, асарларда тасвирланган рамзларнинг моҳияти, тарбиявий роман жанрининг хусусиятлари, образнинг хулқ-атвори психологиясининг ёритилиши ва аёл образининг жамиятда эгаллаган ижтимоий мавқеи, аёлнинг замонавий инглиз жамиятига хос бўлган маданияти мавзуларида тадқиқотлар олиб борилмоқда.

Мамлакатимизда кечаётган ислохотларнинг янги босқичида юртимизнинг бутун дунё ҳамжамиятига қўшилишини, ривожланган давлатлар билан сиёсий, иқтисодий, илмий-техник, маданий ва бошқа соҳаларда ҳамкорлик қилишини тақозо этди. «2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича «Ҳаракатлар стратегияси»нинг «Таълим ва фан соҳасини ривожлантириш» ва «Ёшларга оид давлат сиёсатини такомиллаштириш» тўғрисидаги ақлан ривожланган мустақил фикрлайдиган ёшларни тарбиялаш, миллий ифтихор, ватанга садоқат ҳиссини шакллантириш айна пайтдаги давр талабидир»¹. Ёшларни ватанпарвар руҳда ва ўз даврининг фаол вакиллари сифатида тарбиялашда адабиётнинг ўрни чексиздир. Адабиётда бош мавзулардан бири ҳисобланган – аёл мавзуси эса ёш авлод вакилларини ўзлигини англашга, жамиятда ўз ўрнини топишга бўлган мақсадни шакллантиради. Ўзбек адабиётида аёл мавзусига бағишланган бир неча илмий-тадқиқот ишлари яратилган. Шунга қарамасдан Европа адабиёти, хусусан инглиз романларидаги аёллар муаммосига бағишланган илмий

¹ Мирзиёев Ш.М. «2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги Фармони/Халқ сўзи, 2017 йил, 8 февраль. №28.

тадқиқотлар бўлмаган. Шунинг учун Маргарет Дрэбл романларининг бош мавзусини ўрганиш, ёзувчи ижодида яратилган аёл образининг турфа хиллиги ва унинг ижтимоий мақомига бағишланган изланишлар муҳим ҳисобланади. Маргарет Дрэбл романларида тасвирланган ҳозирги замон аёл образини ва унинг ижтимоий мақоми масаласини ўрганиш илмий нуқтаи назардан тадқиқотимизнинг долзарблигини белгилайди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 13 сентябрдаги ПҚ-3271-сон «Китоб маҳсулотларини нашр этиш ва тарқатиш тизимини ривожлантириш, китоб мутолааси ва китобхонлик маданиятини ошириш ҳамда тарғиб қилиш бўйича комплекс чора-тадбирлар дастури тўғрисида»ги, 2018 йил 5 апрелдаги ПҚ-3652-сон «Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Қарорлари ва мавзуга оид бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишга мазкур диссертация муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Диссертация тадқиқоти фан ва технологиялар тараққиётининг I. «Ахборотлашган жамият ва демократик давлатни ижтимоий, ҳуқуқий, иқтисодий, маданий, маънавий-маърифий ривожлантиришда инновацион ғоялар тизимини шакллантириш ва уларни амалга ошириш йўллари» устувор йўналишига мувофиқ бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Маргарет Дрэбл ижодини ўрганиш масаласи хорижда кўплаб адабиётшунос олимлар томонидан тадқиқ этилган. Хусусан, В.Майер, Э.К.Роуз, Дж.Крейтон, Н.Стовел, Н.Бокат, Дж. Ханни, Я.Воджик-Эндрюс, Б.Амодио, Р.Сейлорс, М.Шабка, Э.Стефенс, Д. Щмит, М.Моран, С.Роксман² каби Ғарб адабиётшунослари эса Маргарет Дрэбл ижодига бағишланган монографияларни ва илмий мақолаларни эълон қилдилар. Таниқли адабиётшунос ва танқидчи В.Ивашева «Что сохраняет время. Литература Великобритании, 1945-1977» (1979), «Литература Великобритании XX века» (1984), «Судьбы английских писателей» (1989)

²Myer V.G. Margaret Drabble: A Reader's Guide. London: Vision Press, 1991. – 174 p; Myer V.G. Margaret Drabble: Puritanism and Permissiveness. London: Vision Press; New York: Barnes & Nobles, 1974. 200 p; Rose E.C. Critical Essays on Margaret Drabble. G. K. Hall & Co, 1985. – 205 p; Rose E.C. The Novels of M. Drabble: Equivocal Figures. London: Macmillan; Totowa, N.J: Barnes & Nobles, 1980. – 141 p; Creighton J.V. Margaret Drabble. Methuen & Co. Ltd, 1985. – 127 p; Stovel N.F. Margaret Drabble Symbolic Moralists. Starmont House, Inc, 1989. – 224 p; Bokhat N.S. The Novels of Margaret Drabble “this Freudian family nexus”. PETER LANG, 1998. – 274 p; Hannay J. The Intertextuality of Fate A Study of Margaret Drabble. University of Missouri Press Columbia, 1985. – 122 p; Amodio B.A.S. The Novels of Margaret Drabble: Contradictory, Hallucinatory Lights. DAI, 41, 2116A (Univ. of Michigan) 1980. – 216 p; Saylor R.D. Moral Development and Fictional Technique in the Novels of Margaret Drabble. DAI, 43, 454 A-55A (Univ. of Houston) 1982. – 149 p; Stephens E.D.B. The Novel of Personal Relationships: A Study of Three Contemporary British Novelists. DAI, 38 (1977), 290A-91A (Emory Univ.) – 489 p; Schmidt D., ed. Margaret Drabble: Golden Realms. Living Author Series #4. Edinburg, Tex:Pan American Univ., 1982. – 195 p; Moran M.H. Margaret Drabble: Existing with Structures. Carbondale, Ill.: Southern Illinois University Press, 1983. – 133 p; Roxman S. Guilt and Glory: Studies in Margaret Drabble's Novels 1963-1980. Stockholm: Almqvist & Wiskell, 1984. – 277 p.

номли илмий асарларида Маргарет Дрэббл ижодини мустақил ҳаёт бўсағасида турган ёш инглиз йигит-қизларининг ички дунёсини тасвирлаш асосида 60-йиллар ёшларининг норозилигини ўз романларида акс эттирган адиблар Пирс Пол Рид ва Жулиан Митчелл ижоди билан қиёсий таҳлил қилди. Рус тадқиқотчилари томонидан эълон қилинган қатор илмий мақолаларда М. Дрэббл ижодининг илк даври қамраб олинган. Г.Анджапаридзе, Е.Гениева, И.Мороз, А.Пирузян, Л.Ржанская, С. Дубовик, Н. Ольшанская, А. Благовещенская ва Т. Филимоновалар³ ёзувчининг илк ижодида тасвирланган инглиз жамиятининг ижтимоий муаммолари, ижодининг асосий босқичларини илмий асослаш ва ҳар бир босқични белгилаб берувчи «асосий стилистик белгиларни», яъни стилистик доминанталар, қахрамонларнинг интеллектуал ва ахлоқ эркинлиги масалалари бўйича тадқиқотлар олиб бордилар. Аммо уларнинг илмий тадқиқотларида аёл образи ва унинг ижтимоий мақомининг ўзига хослиги ўрганилмаган.

Ўзбек адабиётшунослигида М. Холбеков, М. Бақоева ва Э. Муратова каби олимлар мақола ва ўқув қўлланмаларида XX аср инглиз адабиётини қисман тадқиқ этишган⁴ Лекин замонавий инглиз адабиётига, хусусан М. Дрэббл ижодига бағишланган махсус тадқиқотлар шу кунгача мавжуд эмас.

Маргарет Дрэббл ижоди чет эл адабиётшунослари томонидан қанчалик кўп ўрганилганлигига қарамай, ундаги аёл образи алоҳида тадқиқот объекти сифатида танланиб, унинг ижтимоий мақоми тадқиқот предмети сифатида ўрганилмаган. Аёл образи ва ижтимоий мақомининг ўзига хос ва фарқли хусусиятлари алоҳида тадқиқ этилмаган.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган олий таълим муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университетининг «Адабий алоқалар», «Қиёсий адабиётшунослик», «Тили ўрганилаётган мамлакатлар адабиёти тарихи», «Хорижий адабиётшуносликнинг долзарб масалалари», «Замонавий хорижий адабиёт», «Адабий танқидчилик тарихи» курсига алоқадор бўлган мавзудаги илмий тадқиқот ишлари билан боғлиқ равишда олиб борилди.

³ Ольшанская Н.Л. Стилистические особенности современного английского психологического романа (на материале произведений М.Дрэббл и Сьюзен Хилл). Автореф. дисс. канд. филолог. наук. Одесса, 1986; Благовещенская А. А. Своеобразие стиля художественной прозы Маргарет Дрэббл 1960-70-х годов. Дисс. канд. филолог. наук. Казань, 2004; Филимонова Т В. Проблемы интеллектуальной и нравственной свободы в творчестве Маргарет Дрэббл 1960-х годов. Дисс. канд. филолог. наук. Санкт-Петербург, 2009; Анджапаридзе Г. Маргарет Дрэббл и её «рассерженные молодые женщины» //Дрэббл М. Одинлетний сезон. М.: Прогресс, 1972 . – С. 186; Гениева Е. Ю. Маргарет Дрэббл – литературный критик // Иностранная литература. 1974. № 10. – С. 270; Дубовик С. М. Проза Маргарет Дрэббл: этапы развития. Автореф. дисс. канд. филолог, наук. М.: МГУ, 1987. – 15 с; Ржанская Л. Путь паломницы Маргариты, или последний роман Маргарет Дрэббл, в контексте эволюции её художественного мира//Диапазон.1994. №2. – С. 21-25; Пирузян А. Палитра творчества Маргарет Дрэббл//Диапазон, 1992. №2-3. – С. 29-31; Мороз И. Маргарет Дрэббл. Один летний сезон//Новый мир. 1973. № 3. – С. 285-286.

⁴ Холбеков М. XX аср модерн адабиёти манзаралари. Мақолалар тўплами. – Т.:”Мумтоз сўз”, 2014. – 386 б; М.Бақоева, Э. Муратова, М. Очилова. English Literature. Ўқув қўлланма. – Т.: 2010. – 263 б.

Тадқиқотнинг мақсади Маргарет Дрэббл асарларида аёл образи ва ижтимоий мақомининг ўзига хослигига таъсир этган муҳим омилларни аниқлаш ва асослашдан иборат.

Тадқиқотнинг вазифалари:

XX аср иккинчи ярми инглиз адабиётининг шаклланишига таъсир этган адабий йўналишларни аниқлаш;

XX аср инглиз адабиётида аёл образини тасвирлашдаги муҳим омилларни исботлаб бериш;

инглиз адабиётида ёзувчининг новаторлигини таҳлил этиш мақсадида М. Дрэббл ижодининг биографик, адабий ва ижтимоий омилларини аниқлаш;

адиба ижодида аёл ижтимоий мақомининг ўзига хослигини белгиловчи хусусиятларни кўрсатиб бериш;

Маргарет Дрэббл асарларининг тили ва услубидаги асосий белгиларни аниқлаш ва исботлаб бериш.

Тадқиқотнинг объектини XX аср 2 ярми инглиз адабиётининг йирик ёзувчиси Маргарет Дрэббл прозаси ташкил қилади.

Тадқиқотнинг предмети сифатида Маргарет Дрэббл романларида тасвирланган аёл образи ва ижтимоий мақомининг ўзига хос хусусиятлари ташкил этади.

Тадқиқотнинг усулларини қиёсий-тарихий, биографик, психологик ва ижтимоий методлар ташкил этади.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги:

Маргарет Дрэббл ижодига викториан давр адабиёти, XX аср иккинчи ярми инглиз адабиётида шаклланган «ўпқаланган ёшлар» гуруҳи ижоди, ишчилар романи, «тор доира»даги мавзуларга урғу берган бадиий асарлар, аёллар насри ва психологик роман хусусиятлари таъсир этганлиги асосланган;

инглиз адабиётида вужудга келган аёлнинг янги образи ёзувчи қаҳрамонларининг шаклланишига таъсир ўтказгани ва мавзулари кўламини таъминлаб берганлиги исботланган;

аёл образининг шахс сифатида гавдаланиши ва асарларда унинг ижтимоий мақоми ошганлиги далилланган;

Маргарет Дрэбблнинг «Қизил либосли қиролича» романи асосида Шарқ аёлининг маданий хусусиятлари аниқланган, асарда гавдалантирилган аёл образи ёзувчи ижод маконининг кенгайганлиги ҳамда адибанинг аёлга шахс сифатида ёндашганлиги исботланган;

Адиба бадиий маҳоратини белгиловчи бадиий тасвир воситалари саналган метафора ва аллюзияларнинг, асар ғоясини ифодалашда, образларни ишончли тасвирлашда бадиий деталлар бўлмиш психологик, пейзажли, маданий деталларнинг ва қаҳрамонларнинг руҳий оламини очиб берувчи рамзларнинг юксаклиги исботланган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари бакалавр босқичининг хорижий тил ва адабиёт йўналишида таълим олаётган талабалар учун тили

ўрганилаётган мамлакатлар адабиёти тарихи дарсларида ушбу давр адабиётини чуқур очиб беришга хизмат қилади.

Шу билан бирга магистратура босқичи адабиётшунослик йўналишларида таълим олаётган талабалар учун қиёсий адабиётшунослик, хорижий адабиётшунослигининг долзарб масалалари, замонавий хорижий адабиёт ва жаҳон адабиёти дарсларида бадиий асар таҳлилида образни тўла қонли очиб бериш ва бадиий таржималарда миллий-маданий хусусиятларни ёритишда муқобил вариантларни танлаш имкониятлари яратилди ва хизмат қилиши таъминланди.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги тадқиқот натижаларининг илмий объектига ёндашув ва қўлланилган усулларнинг тадқиқот мақсадига мослиги, назарий маълумотларнинг илмий манбаларга асосланганлиги, танлаб олинган бадиий манбаларнинг тадқиқот предметида мувофиқлиги, назарий фикр ва хулосалар қиёсий-тарихий, биографик, психологик ва социологик методлари воситасида чиқарилгани, назарий қарашлар ва хулосаларнинг амалиётга жорий этилганлиги, олинган натижаларнинг ваколатли тузилмалар томонидан тасдиқланганлиги билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти жаҳон адабиётида вужудга келаётган янги тенденциялар, адабий шакллар ва мавзуларнинг миллий-маданий хусусиятларини ўрганиш, уларнинг ўзбек адабиёти ривожига қай даражада таъсир этаётганини аниқлашга имкон беради.

Тадқиқотнинг амалий аҳамияти инглиз адабиётида яратилган асарларнинг мазмуни, ғоялари, табиатини қиёсий ўрганган ҳолда улар орасидаги мазмуний-услубий мувофиқлик ҳолатларини аниқлаш ва бадиий асарларда образ таҳлили инглиз маданий хусусиятларини кўрсатиб бериш учун замин ҳозирлайди. Образларни тадқиқ этиш, инглиз ёзувчиларининг ўз замонасини қизиқтирган, замондошларининг хаёлини банд этган масалаларга хилма-хил тарзда жавоб бериш усуллари асосида ўрганиш натижалари ва эришилган илмий хулосалар адабиётшунослик истиқболини белгилашда муҳим аҳамият касб этади ва замонавий инглиз адабиёти намуналарини тадқиқ этиш борасидаги саъй-ҳаракатларни изчил амалга оширишга имкон туғдиради.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Маргарет Дрэббл асарларида аёл образи ва ижтимоий мақомининг ўзига хослиги бўйича олинган илмий натижалар асосида:

Маргарет Дрэббл романларидаги образлар тизими ва адибанинг поэтикасига оид хулосалардан «Ўзбек адабиёти қиёсий адабиётшунослик аспектида: типология ва адабий таъсир» фундаментал илмий тадқиқот вазифасини бажаришда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг 2018 йил 2 апрелдаги 3/1255-818 сон маълумотномаси). Натижада образларнинг асарлар кесими асосида аниқланиши, ёзувчининг бадиий тасвир воситалари ва усуллар орқали образлар хусусиятларини ёритиб бериши мумкинлигига оид замонавий адабиётшунослик талабларидан

келиб чиқиб билдирилган фикрлари тадқиқот мазмунини бойитишга хизмат қилган;

Маргарет Дрэббл асарларида яратилган аёл образи ва унинг ижтимоий мақомини аниқлаш ва уларнинг миллий-маданий хусусиятлари ҳақидаги маълумотлардан Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг давлат адабиёт музейида ташкил этилган «Ўзбек ва дунё адабиётида умумбашарий мавзулар» номли экспозицияни шакллантиришда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг 2018 йил 2 апрелдаги 3/1255-818 сон маълумотномаси). Натижада ўқувчи ва томошабинларга инглиз маданияти ва асар таржималари, инглиз аёли образи ва унинг жамиятда тутган ўрни ҳақидаги қимматли маълумотларга эга бўлиш имкониятини яратган;

Маргарет Дрэббл ижодидаги аёл образи унинг шахс сифатида шаклланиш масалалари, адиба асарларининг умумбашарий қийматига оид илмий материаллардан «Маданият ва маърифат» телеканалидаги «Дунё адабиёти» кўрсатувининг бир қатор сонларини тайёрлашда фойдаланилган (Ўзбекистон Миллий телерадиокомпанияси «Маданият ва маърифат» телеканалининг 2018 йил 11 январдаги 02-16/17-сон маълумотномаси). Мазкур тадқиқот натижаларининг эфирга узатилиши мамлакатимиз аҳолисини инглиз адабиётининг замонавий намояндаси Маргарет Дрэббл асарлари билан чуқурроқ таништириш, уларда акс этган гуманизм ғояларини тарғиб этишга, маънавий маданиятни шакллантиришга хизмат қилган;

Маргарет Дрэббл романларида яратилган аёл образи ва унинг ўзига хос хусусиятларига оид маълумотлар Ойбек уй-музейида ташкил этилган «Ойбек таржимон» бўлимини ва музейнинг илмий-ёрдамчи фондини бойитишда фойдаланилган (Ўзбекистон Республикаси Маданият вазирлигининг 2018 йил 18 июндаги 01-11-008-4245 сон маълумотномаси). Натижада Маргарет Дрэббл ижодида мавжуд бўлган образлар хусусиятлари Ойбек асарларида яратилган қаҳрамонларнинг ўхшашлигига боғлиқ муҳим материаллар ўзбек адабиётининг янги қирраларини баҳолаш имконини берган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Тадқиқот натижалари 12 та илмий-амалий анжуман ва семинарларда, жумладан, 2 та халқаро ва 18 та республика илмий-амалий конференцияларида апробациядан ўтказилган.

Тадқиқот натижаларининг эълон қилинганлиги. Диссертация мавзуси бўйича жами 27 та илмий иш чоп этилган, жумладан, 2 та халқаро, 10 та мақола Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг докторлик диссертациялари асосий илмий натижалари чоп этиш тавсия этилган илмий нашрларда нашр этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация кириш, учта боб, хулоса ва фойдаланилган адабиётлар рўйхатидан иборат. Диссертация ҳажми 177 саҳифадан ташкил топган.

ДИССЕРТАЦИЯНИНГ АСОСИЙ МАЗМУНИ

Кириш қисмида тадқиқотнинг долзарблиги ва зарурати асосланган, мақсади ва вазифалари, объект ва предметлари тасвирланган, республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги кўрсатилган, тадқиқотнинг илмий янгилиги ва амалий натижалари баён қилинган, олинган натижаларнинг илмий ва амалий аҳамияти очиб берилган, тадқиқот натижаларини амалиётга жорий қилиниши, нашр этилган ишлар ва диссертация тузилиши бўйича маълумотлар келтирилган.

Диссертациянинг биринчи боби «**XX аср иккинчи ярми инглиз адабиёти контекстида Маргарет Дрэббл ижоди**» деб номланади. Мазкур бобда ҳозирги замон инглиз адабиётининг таниқли ёзувчиси Маргарет Дрэббл ижоди, унинг эстетик қарашлари, адиба ижодига таъсир кўрсатган омиллар ва адабий танқидшуносликда адиба ижодига берилган муносабат ўрганилган.

Урушдан кейинги давр инглиз адабиёти майдонига мамлакат келажагига хавф солувчи мусибатлар ва уларнинг оқибатларидан хавотирга тушган кўплаб ёш ёзувчилар кириб келди. Н.Б.Колесникова 50 йилларни «эски бадий тасвир услубига, айнан инглизона услубга қайтиш» даври сифатида таърифлайди⁵. Адабиётшунос Д.Урнов эса 60 йилларни «инглиз адабий ҳаётида аниқ йўналишларнинг барҳам топиш» даври⁶ деб ҳисоблади. Унинг фикрига кўра, ўтмишнинг «тор доира»даги адабиётга қизиқиш орта бошлайди. Аввал китобхонларнинг қатта қисми учун зерикарли ва кўзга ташланмаган ёзувчилар танила бошлайдилар, уларнинг ижоди нафақат китобхонлар эътиборини, балки адабиётшунослар эътиборини ҳам тортди. «Тор доира»даги адабиётнинг намояндalари саналмиш Жейн Остен, Энтони Троллоп кабиларнинг ижоди жиддий аҳамият касб эта бошлади. Инглиз адабиёти гўёки унутилган сиймоларни ва ижоднинг янги қирраларини кашф қила бошлади. Ушбу ёзувчилар ижодининг адабий жараёнга таъсири сезилди. Урушдан кейинги авлодга мансуб кўплаб инглиз ёзувчилари XIX аср адиблари ижодининг ўрганилмаган қирраларини тадқиқ қилдилар.

Таъкидлаш лозимки, XX асрнинг иккинчи ярмида инглиз жамиятида вужудга келган муаммолар адабиётда ҳам акс этди. Мана шу даврда адабиётга кириб келган ёш ёзувчилар ижодида ижтимоий инглиз прозасининг хусусиятлари намоён бўлди, унинг таъсири ўрганилди.

Замонавий ёзувчиларнинг XIX аср инглиз адабиётга бўлган эътибори романларда воқеликни тасвирлаш имкониятларининг кенглиги билан изоҳланди. Модернизм йўналишида ижод қилган ёзувчилар ўтмиш намуналаридан «воз кечиш»га уринган бўлсалар, XX асрнинг иккинчи ярмида ижод қилган ёзувчилар XIX асрнинг буюк намояндalари бўлмиш Ч.Диккенс, У.Теккерей, опа-сингил Бронтелар, Жорж Элиот ва ижоди кам ўрганилган Жейн Остен ва Энтони Троллопларнинг асарларисиз ўз ижод

⁵ Колесникова Н.Б. Литература Великобритании и США: Уч. пособие. – М.: МАКС Пресс, 2000. с. 115.

⁶ Урнов Д. Основные тенденции в современной литературе Англии и США//Иностранная литература. 1979. № 10. – С. 201-214.

намуналарини ярата олмадилар. Ҳозирги замон адиблари учун XIX аср ва XX асрнинг таниқли ёзувчилари Хенри Жеймс, Томас Харди, Арнольд Беннетт, Жон Голсуорси, Херберт Уэллс асарлари ҳам қатта аҳамият касб этди. Бир сўз билан айтганда, XX асрнинг иккинчи ярми инглиз адабиёти XIX ва XX асрнинг биринчи ярми классик адабиётига маънавий яқин бўлиб, кўп жиҳатларни ўзида акс эттирди. XX аср иккинчи ярми ёзувчилари ижодида викториан адабиёти хусусиятлари мавжудлиги кўзга ташланди. Америкалик адабиётшунос ва ёзувчи Малькольм Брэдбери замонавий инглиз адабиётига бағишланган тадқиқот ишларида ижодига викториан прозаси таъсир ўтказган ёш адибларни санаб ўтади⁷. Энгус Уилсон ва Маргарет Дрэббл, Марина Уорнер ва Дэвид Лож, Грехэм Свифт ва Питер Акройд ижодида викториан адабиёти таъсири сезилади деб ёзади муаллиф. Инглиз адабиётшуноси ва ёзувчиси Энгус Уилсон ўз тадқиқотларида викториан романида «бугунги кунда йўқолган ахлоқ негизи» мавжудлигини таъкидлаб ўтади⁸. Бу мулоҳаза кўплаб ёш инглиз адибларининг нуқтаи назарини ифодалади. Маргарет Дрэббл Э.Уилсоннинг фикрига қўшилган ҳолда «Биз викторианларга ҳавас қиламиз, уларда ҳозирги замонда мавжуд бўлмаган тамойиллар бор эди» деб қайд этади⁹. Аъналарга, ўтмишни англашга мурожаат этиш замонавий Ғарб адабиётининг адабий ҳолатини белгилайди. Маргарет Дрэббл ижодида викториан даври адабиётига хос бўлган ўхшашликлар мавжуддир. XX асрнинг 60-йилларида Ғарб ёшлари жамиятда мавжуд ҳаёт тарзи, маънавий қадриятлар билан чиқиша олмадилар, унга қарши шиддатли, кутилмаган танқидий муносабат билдирдилар. XX асрнинг 50-йиллар охири ва 60-йиллар боши турли ижтимоий ўзгаришлар даври бўлди. Инглиз ёшлари иккиюзламачиликка, аънавий ахлоқ ва инсон зулмига, бир хил ҳаёт тарзига, жамиятнинг эскирган маънавиятига қарши исён кўтардилар. Бундай вазият инглиз адабиётида турли адабий йўналишларнинг шаклланишига туртки бўлди. Адабиётшунос В.Ивашеванинг фикрига кўра, «Буюк Британияда 50-йилларнинг охири ва 60-йилларнинг бошларида нашр этилган энг яхши намуналар ижтимоий аҳамиятга эга бўлиб, инглиз жамиятини хавотирга солган долзарб муаммоларни кўтариб чиқди»¹⁰. Халқаро майдондаги муаммолар билан боғлиқ бўлган мураккаб ўтиш даври ўзидан сўнг ҳосил қилган бўшлиқни ва йўқотилган хотиржамликни қайтариш мақсадида ёзилган асарлар билан тўлдирилиши натижасида яқун топди.

Ҳозирги замон инглиз адабиётида Маргарет Дрэббл серқирра адибалардан бири бўлиб келмоқда. У нафақат инглиз прозасига балки адабий танқид ва биография жанрига ҳам салмоқли ҳисса қўшган ижодкордир. Унинг романлари инглиз адабиётидаги аёллар насрини бойитди ва шакллантирди.

Маргарет Дрэбблнинг асарларида ёритилган мавзу турфа хиллиги ва ёритилган муаммоларнинг жамият учун нақадар аҳамиятлилиги билан

⁷ Bradbury M. The Modern British Novel 1878-2001. – London: Penguin Books, 2001. p. 224.

⁸ Drabble M. Angus Wilson: A Biography. – St. Martin's Press, 1997. p. 458..

⁹ Ўша манба, p.570.

¹⁰ Ивашёва В.В. Литература Великобритании XX века. – М.: Высшая школа, 1984. с. 401.

ажралиб туради. Адибанинг романлари мулоҳазага ундовчи ва шу билан бирга адабий тарих ва анъаналардан дарак берувчи нафисликга эга. Шу боис М. Дрэббл романлари нафақат китобхонларнинг балки адабиётшуносларнинг ҳам эътиборини тортди. Маргарет Дрэббл инглизлар ҳаёти, интеллектуал ва адабий ҳаётда фаол иштирок этувчи ва давр муҳитининг маданиятини асарларида ёритган истеъдодли ёзувчидир. У ўзи кўтарган муаммоларга ва саволларга бир ёқлама қарамайди, аксинча улар ҳал қилиниши учун бир неча имкониятлар яратади. М. Дрэббл инкор этиб бўлмайдиган заковатли, жиддий ва ҳатто ўз дунёқарашида анъаналарга чуқур асосланади. Ёзувчининг илк романларидаги психологик тассурот, ўзига хос ёрқин хусусиятлар ва ҳаётий қаҳрамонларнинг овози, оддий ҳаёт деталлари унинг эстетик қарашларида акс этган.

XIX аср инглиз романи анъаналарини XX аср ҳодисаларига мос келган ҳолда қайта яратиш мақсади ҳозирги замон инглиз романининг ўзига хос муҳим белгиларидан бири ҳисобланади. XIX аср инглиз романи анъаналарининг хусусиятлари М. Дрэббл ижодининг илк даврида яратилган асарларида кўзга ташланди ва романларида модернизм ва урушдан кейинги даврга хос бўлган экспериментализмга бўлган салбий муносабат кузатилди. 1967 йил берган интервьюсида ёзувчи «Мен янги кириб келаётган анъанага нисбатан йўқолиб бораётган анъананинг охирида бўлишни маъқул кўраман» деган фикрни билдирди¹¹. 1950 йилларда Кэмбриж университетида фаолият юритган адабиётшунос Ф.Р.Ливиснинг кучли таъсири М. Дрэбблнинг адабиётшунос бўлишига хизмат қилди. Ф.Р.Ливис ижтимоий ва маънавий роман инсон масъулияти ҳиссини оширадиган анъанавий шакл деб ҳисоблади ва бадиий асарга «ҳаётга тайёрловчи маънавий куч» деб таъриф берди. М. Дрэббл унга қўшилган ҳолда романи «ҳаёт китоби» деб атади.

Ёш ёзувчи сифатида М. Дрэббл Ф.Р.Ливиснинг Жейн Остенга бўлган эътиборини ўрганди ва унинг ижодига хос бўлган «ижтимоий снобизм» мажбурият эканлигини англади. Хенри Жеймс ижодининг нафислигини ўрганган адиба унинг чегараланганлигини тушунди. М. Дрэбблнинг фикрига кўра, буюк анъана ривожига ҳисса қўшганлардан бири Арнольд Беннеттдир.

М. Дрэбблнинг Ж.Элиот ва А.Беннетт ижодига бўлган эътибори ёзувчиларнинг оддий ҳаёт ва оддий инсонларга бўлган ҳурмати билан боғлиқлигидадир. М. Дрэббл «А.Беннеттнинг оддий инсонлар ҳақидаги тасаввурини сиз Виржиния Вульфда топа олмайсиз, А.Беннетт эса сизга В. Вульф билмаган нарсаларни айта олади» деб алоҳида таъкидлайди¹². А. Беннеттдаги «оддийлик»га бўлган эътибор М. Дрэбблда ҳам учрайди. Адибанинг асарларидаги хулқ атвор ва урф-одатлар, тасвирлар қурилиши ва деталлар ҳақидаги чизгилар ёзувчи илғаб олиши шарт бўлган оддий дунёнинг фундаментал, ижтимоий ва тарихий жараёнлари асосида вужудга келган инглиз романи хусусиятларидир. М. Дрэббл А.Беннетт ва Уордсвортнинг услуби «ҳар кунги воқеаларни тасвирлаш маҳорати»да

¹¹ Creighton, J. V. Margaret Drabble. /J. V. Creighton. – N. Y.: Methuen, 1985. – p. 25.

¹² Ўша манба. с. 26.

шаклланганлигини ва ўзи ҳам шу услубга риоя қилишини билдиради¹³. А.Беннетт каби М.Дрэббл ҳам моддий маконга – қаҳрамонларининг бир бўлаги бўлмиш уйларга, уларнинг ҳаётига чамбарчас боғланган табиат манзаралари ва осмонўпар биноларга эътиборини қаратади¹⁴. А.Беннетт асарларидаги мавжуд ҳаётнинг нафасини қадрлаган адиба В.Вульфнинг чегараланган тўқима макон ва инсон ҳаётини тасвирлашдан йироқ бўлди.

Маргарет Дрэббл учун Ж.Элиот романлари адабиётнинг юксак намунасини ўзида мужассам этади ва ўзини Ж.Элиот романлари қаҳрамонларидан бири деб ҳисоблайди. Ж.Элиотнинг «Флоссадаги тегирмон» романида инсон ҳар доим нима учундир жазоланади ёки бўлмаса маънавий ва жисмоний ожизлигидан, низолардан азоб чекади ва ташқи дунё шунга мувофиқ қаҳрамонларининг ички оламини акс эттиради. М.Дрэббл «Шаршара» ва «Олтин Иерусалимим» асарларида инсон тақдирини Ж.Элиот каби тасвирлайди.

М.Дрэббл асарларининг илдизи ижтимоий, ахлоқий характерга эга бўлган инглиз романига бориб тақалади. Унинг асарларида табиат ва макон муҳим аҳамият касб этади. М.Дрэббл ижодининг кучли генезиси ўз ўрнини излаш, яъни мос хулқ-атвор ва ҳаётни ўзида қамраб олади. М.Дрэббл викториан қадриятлари ва янги тарзда ҳис қилишнинг салбий тарафларини тасвирлайди. Адиба ривожланиб бораётган мураккабликлар қаршисида яхлит инсон сифатида яшаш ва замонавий ҳаётнинг инсонга бўлган шафқатсизлигига урғу беради. Унинг асарлари жамият, синфлар, табиат ва инсонга хос бўлган ҳаёт тарзи ҳақида бўлиб, романтик меъёрни сақлай олиш маҳорати ва унда соғлом фикрнинг мавжудлигини кўрсатади. Ёзувчи ижодида ҳамма нарсанинг ўзаро боғлиқлиги, яъни инсоннинг ожизлиги ва унинг мукамалликдан йироқ эканлигини кўрсатиш, ҳаётни бир лаҳзада кузатиш ва уни бутун ҳолда кўриш юпанч вазифасини бажаради. М.Дрэббл асарларида анъанавийлик ва замонавийлик, буюк анъана, бадийлик ва реаллик борасидаги қарашлари ўз аксини топган. М.Дрэббл асарларида аллюзия турли характер белгиларини ўзида мужассамлаштирган «кундалик сўзлашуви» мавжуддир. Ёзувчи асарларида ифода этилган илк таассуротлар моҳирлик билан ёзилган. Фокс Женовис адибага хос «урф бўлган услубдан фойдаланаётганлигини» танқид қилса-да, моҳирона фойдаланилган метафора ва аллюзияларни «бадийлик аломати» деб атайди¹⁵. Адабиётшунос Ж. Крейтон ёзувчининг метафорик ва кинояли тили унинг асарларига нозик дид ва чуқур маъно касб этишда ўз ҳиссасини қўшганлигини таъкидлайди¹⁶.

Маргарет Дрэббл янги адабий йўналишларга эргашмайди, аксинча ўзи англаган адабий анъанага риоя қилади. Ижтимоий ҳаётда содир бўлган воқеаларни асарларида моҳирона тасвирлаб, инглиз адабиётида турфа хил

¹³ Interview with Diana Cooper-Clark, "Margaret Drabble: Cautious Feminist," *Atlantic Monthly*, 246 (November 1980), p. 72, 75.

¹⁴ Drabble, M. *Arnold Bennet*. London: Weidenfeld & Nicolson, 1974. p.31.

¹⁵ Fox-Genovese E. *The Ambiguities of Female Identity: A Reading of the Novels of Margaret Drabble/Partisan Review*. 1979. №2. – P. 234-48

¹⁶ Cooper-Clark D. Interview with Diana Cooper-Clark. *Margaret Drabble: Cautious Feminist/ Atlantic Monthly*. 1980. №2. – P. 74.

зиёли аёллар образларини яратиб аёллар насрининг ривожланишига ҳисса қўшиб келмоқда.

Диссертациянинг иккинчи боби «**Маргарет Дрэбл ижодида ғоя ва мавзунинг ўзига хослиги**» деб номланади. XX аср инглиз адабиётида аёл мавзуининг кенг ёритилишини юзага келтирган омиллар, уларнинг ижтимоий илдизлари ва феминизмнинг таъсирида шаклланган аёл образи қирралари ҳақида фикр юритилган.

XX аср инглиз жамиятида содир бўлган ижтимоий ўзгаришлар, миллатнинг аёлга бўлган муносабатини ўзгартирди. XX асргача бўлган даврда инглиз адабиётшунослари аёл ўзи ким? деган саволга учта изоҳ: яъни аёл мавқеи, аёл шахс сифатида ва аёлга берилган таъриф билан жавоб беришди. Инглиз файласуфлари Жеймс Бранч Кейбл, немис файласуфи В.Гегель ва австриялик психиатр З.Фрейд томонидан аёлга турлича ёндашишлар кузатилди. Таъкидлаб ўтилган файласуфлар аёлнинг шахс сифатида намоён бўла олмаслигини яққол акс этди.

1912 йилда инглиз тадқиқотчиси М.Кулиж аёлларга хос бўлган феъл-атвор хусусиятларини очиб берувчи факторларни изоҳлади. Тадқиқотчи аёл факторларини ўрганишда гендер масаласига мурожаат қилиб, «латофатли аёл» стереотипини вужудга келтирди. У аёлнинг учта факторини яъни аёлнинг итоаткорлиги, итоаткорлик биологик хусусият эмас, асрлар давомида хукмронлик қилган кадриятлар ва урф-одатлар натижасида шаклланганлигини асослади.

Веналик психолог доктор Адлер, М.Кулиж фикрига қўшилган ҳолда аёл ўзини эркин инсон сифатида намоён қилиши узоқ вақтни талаб қилишини таъкидлади. Тадқиқотчи Дора Марсен «Канизаклар» (Bondwomen) номли мақоласида аёллик латофати ижтимоий ўринни белгилаганлиги боис уни қайтадан яратиш мумкин деб ҳисоблади. Аёлнинг турлича стереотипларини ўзгартириш учун аёллар тенглик туйғусини ҳис қилишлари шартлигини таъкидлади. Тарихчи Эллен Глазгоу эса аёлларнинг ёлғон стереотипи кўпчилик хотин-қизларнинг нотўғри ҳаёт тарзига риоя қилиш одатини ўргатди деб ёзади. Аёллар ҳақидаги анъанавий фикрларнинг ўзгариши мураккаб жараён эмас эди, аксинча аёлларнинг эркаклар истаган идеал аёл намунасига риоя қилишга рўйхушлик беришлари ва натижада тафаккурларининг шунга монанд ўзгарганлиги билан боғлиқ эди.

XX асрда содир бўлган ўзгаришлар айниқса, саноат соҳасидаги ривожланиш кўплаб аёлларга ишлаш имконини берди. Аёлларнинг саноатда фаолият олиб боришлари натижасида инглиз аёлининг анъанавий ўрнидан воз кечиши кераклиги вужудга келди. Вақт ўтиши билан юз берган ўзгаришлар «янги аёл» тушунчасини шакллантирди. Замонавий аёлнинг муҳим мақсадларидан бири бу иқтисодий ва молиявий эркинликка эришиш эди. Бу эркинлик ўзи билан бирга бошқа ҳуқуқларни ҳам олиб келди. «Янги аёл» учун энг муҳими бу ақл-заковат эркинлиги эди. Аёллар ўз қобилиятларини намоён этиш ва шу йўлда ақл-идрокларидан фойдаланиш йўллариини изладилар, шу орқали ўзликларини топишга ҳаракат қилдилар.

Янги аёлнинг бундай хатти-ҳаракатлари ёзувчилар учун ҳам катта манба бўлиб хизмат қилди.

Аёл дунёсини тасвирлаш турмуш тарзининг ўзгаришларини бошқача тарзда ифодалаш услубларини очиб берди ва замоний шахснинг бошқа жиҳатларини кўрсата олди.

XX асрнинг иккинчи ярмида дунёга янгича гендер қараш кузатилди. Бундай янгича қараш аёл нуқтаи назаридан танлаш принципи ва ўз даврининг зарур муаммоларини ёритиш, уларнинг янгича ечим топишини ўз ичига олди. Ёзувчилар ўз ижодларида асрлар давомида эркаклар устун жамиятда аёл шахси, унинг ақли ва истеъдодига менсимай қаралган анъанавий англашнинг парадигмасини ўзгартирдилар. Аёлнинг ижтимоий-профессонал ролини, унинг иқтисодий эркинлигини мустаҳкамлашга қаратилган ижтимоий мақом эволюцияси эркак ва аёл ўртасидаги муносабатлар характерини биринчи ўринда оилада ўзгартирди. Аёл ўз имкониятлари, эҳтиёжларини янгича баҳолай бошлади, турмушнинг турли соҳаларида эркак ва аёлнинг имкониятлари, ҳуқуқлари ва тенглиги содир бўла бошлади.

XX аср инглиз адабиётида ижодкорларнинг аёл мавзусига ёндашуви аёлга шахс сифатидаги муносабатларида кузатилди. Асрнинг биринчи ярмида аёл мавзуси янги аёл образининг турли характерлари орқали ифодаланди. Асосан унинг қобилиятлари ва қизиқишлари образларда очиб берилди. Роман жанрида *Виржиния Вульф*, драма жанрида *Бернард Шоу*, ҳикоя жанрида *Кэтрин Мэнсфилд*, детектив жанрида *Агата Кристи*лар аёлнинг қобилиятларига урғу бердилар ва жамиятда ўз мавқеига эга бўлиши лозимлигини таъкидладилар. XX асрнинг иккинчи ярмида бу мавзуга ёзувчиларнинг ўзгача ёндашувлари кузатилди. Бу ёндашув аёл мавзуси доирасининг ва ифода услубининг кенгайишини таъминлади.

Маргарет Дрэбл ҳам замондош ижодкорлар каби бу мавзуни ўзига хос тарзда ўз ёндашуви ва услуби орқали ифодалади. Феминизм оқимининг вужудга келиши натижасида тарбиявий роман элементлари адибалар ижодида ҳам кўзга ташланди. Адабиётшунос олима *Эстер Лабовиц* аёллар прозасида тарбиявий роман элементларини ўрганди ва *Дороти Ричардсон* (1873-1957), *Симона де Бовуар* (1908-1986), *Дорис Лессинг* (1919-2013), *Криста Вольф* (1929-2011) романлари ушбу жанрга хослигини таъкидлади¹⁷. Романларнинг бош қаҳрамонлари саналмиш аёлларнинг саёҳати автобиографик асосга эга бўлиб, қобилиятларининг рўёбга чиқиши, таълим олиш, аёллик вазифалари ва ижодкорлик масалалари муҳим ўринни эгаллади. *Э. Лабовиц* аёллар прозасидаги тарбиявий романнинг аёл қаҳрамони ўзида «янги аёл» характери хусусиятларини мужассамлаштиради, улар ҳаёт йўлларида қоқилсалар-да, ўзлигини англашга интиладилар ва бунга эришадилар ҳам, дея изоҳлайди. Тарбиявий роман жанри XX аср инглиз

¹⁷ Labovitz E. The Myth of the Heroine: The Female Bildungsroman in the Twentieth Century: Dorothy Richardson, Simone de Beauvoir, Doris Lessing, Christa Woolf. – New York: Peter Lang, 1988. p. 109.

адабиётида аёл мавзусини теранроқ очиб беришга хизмат қилди. Аёл романларнинг асосий қаҳрамони сифатида тасвирлана бошлади.

XX асрнинг иккинчи ярмида аёл мавзуси феминизмнинг иккинчи оқими таъсирида адиблар ва адибалар ижодида турли ракурсларда тасвирланди, характерлари ранг баранг аёл образлари яратилди. Инглиз ёзувчилари янги замонавий адабий йўналишларда ижод этдилар, асарларининг ҳар бирида тарбиявий роман жанрининг элементларидан фойдаландилар. Айрис Мэрдок, Дорис Лессинг, Ян Мак Юан, Мартин Эмис ва Фей Уэлдон романларида жанрнинг элементлари аёл образининг мукамал яратилишига ҳисса қўшди.

Маргарет Дрэббл ижодида тарбиявий роман жанрининг элементлари аёл мавзусини ўзига хос равишда ёритишга хизмат қилди. Инглиз адабиётшунос олимаси Маргарет Жулет «Ўрта ёшлилар романининг кашф этилиши: Сол Билоу, Маргарет Дрэббл, Эн Тайлер ва Жон Апдайк» (Safe at Last in the Middle Years. The Invention of the Midlife Progress Novel: Saul Bellow, Margaret Drabble, Anne Tyler, and John Updike) номли илмий асарида тарбиявий роман жанри Маргарет Дрэбблга аёл мавзусини ёритишда асар шакли сифатида хизмат қилади, бу жанр адиба учун адабий шаклга айланганлигини кўрамиз деб ёзади¹⁸. Адиба яратган турли ёшдаги аёллар образлари учун саёҳат муҳим саналади, улар саёҳат қиладилар, саёҳат уларга ҳам руҳан, ҳам жисмонан кучли бўлишга ёрдам беради, уларнинг ўзлигини топишга, тушунишга етаклайди. М.Дрэбблнинг «Тегирмон тоши» асарида ёш шоира ва олима Розамунд Стейсининг оналик туйғусини англашига тўққиз ой давом этган «саёҳат» ёрдам беради. Асарда саёҳат сўзи кўчма маънони ифодалайди ва қаҳрамоннинг оналикни тушунишида шакл вазифасини ўтайди. Саёҳат давомида Розамунд Стейси ҳам руҳан, ҳам жисмонан оналикнинг моҳиятини англайди. Натижада аёл учун фарзанд бебаҳо эканлиги, оналик масъулияти эса нақадар кучли туйғу эканлиги аён бўлади.

Адибанинг кекса ёшдаги аёл қаҳрамонларига саёҳат руҳий куч беради. Уларнинг ташқи кўринишлари ўзларини қониқтирмаса-да, улар қалбан кучли, иродали инсонлардир. Ёзувчининг «Бебаҳо дунё» романи қаҳрамони Френсис Уингейт археолог олима. Асар бошида у оиласидан, фарзандларидан узоқда тадқиқоти устида ишлайди. Френсис ўзга давлатда, меҳмонхонада ёлғиз яшайди, бўш вақти қолди дегунча оиласини, фарзандларини соғинади. Шундай бўлса-да, у тадқиқотининг муҳимлигини ҳам англаган аёлдир. Иши юзасидан Френсис кўп давлатларга саёҳат қилади, илмий конференцияларда чиқишлар қилади. Саёҳат давомида аёлга руҳан куч берадиган манба бу фарзандларининг, оиласининг мавжудлигидир. Улар жисман узоқда бўлсалар-да, аёлга уларнинг боғлиқлиги катта руҳий кучдир, улар Френсиснинг ажралмас қисмидир. Аёл қанчалик узоқда бўлса ҳам муаммолар гирдобидида қолса ҳам доимо оиласининг, фарзандларининг бағрига ошиқади. Унинг назарида аёлни кимдир кутаётгани муҳим. Ёзувчи

¹⁸ Gulette M. Safe at Last in the Middle Years: The Invention of the Midlife Progress: Saul Bellow, Margaret Drabble, Anne Tyler, and John Updike. – University of Carolina Press, 1988. p. 116.

асар сўнгида Френсисни оиласи бағрида тасвирлайди, Френсис оиласи билан оламни ёритиб туради.

Таъкидлаш лозимки, тарбиявий роман жанрини ташкил қилувчи саёҳат адиба асарларида икки хил, яъни ўз маъносида ва кўчма маънода ишлатилганлиги кузатилади. Саёҳат аёл мавзусини ўзига хос равишда бойитганлигига, аёлнинг маънавий оламини ёритишда унга руҳий ва жисмоний куч беришда фойдаланганлигига гувоҳ бўламиз.

Аёл мавзуси адиба ижодида аёллар ўртасидаги дўстлик ришталари ва оила аъзолари, яъни опа-сингиллар, оналар ва қизлар муносабатлари орқали ҳам ифодаланди. М.Дрэббл даврнинг маънавиятига, кадриятларига, унутилаётган ва шаклланаётган ахлоқ қоидаларига муносабатини қаҳрамонларнинг ҳаракатлари, дунёқарашини орқали тасвирлади. Ушбу мавзуларни ёритишда ёзувчи орттирган ҳаётини тажрибасига асосланди. Шу сабаб унинг асарларида биография, матн ва жамият орасидаги ўзаро боғлиқликни кузатишимиз мумкин. Инглиз адабиётшуноси Диана Купер-Кларк билан бўлган суҳбатда адиба ҳар қандай бадиий асар ҳаётга асосланган бўлиши лозим, асар қандай ҳаёт кечириш лозимлигини ёки қандай яшаётганлигимизни сўзлаши керак дейди¹⁹. Мана шундай асарларгина инсонга ҳаёт ҳақида маънавий озуқа беради, унга ниманидир ўргатади. Биография давр муҳитини, яъни аёлнинг асосий мажбуриятлари бўлмиш никоҳ, фарзанд кўриш, рўзгор ишларини эплаш ҳамда касбда муваффақиятга эришиш қабиларни ёритди ва аёлнинг бундай талаблари жамият томонидан асрлар давомида аниқланган ва шаклланганлигини кўрсатди. Шахснинг ўзига хослиги шахсий, ижтимоий, тарихий ва ғоявий контекстларнинг уйғунлиги асосида шаклланган. Уларнинг ҳар бири ўтмиш ва ҳозирги замон талабларига монанд ўзгарган. Шу боис ёзувчи учун қаҳрамонининг нима учундир курашиши муҳимдир.

Дугоналар мавзуси М.Дрэбблнинг илк ижод даврида яратилган асарларида учраса-да, 80-йилларга мансуб романларида, хусусан трилогиясида ва «Етти опа сингиллар» романида дўстлик ришталари аёллар учун муҳим аҳамиятга эга эканлиги кўринади. Трилогиянинг уч китобида ўрта ёшдаги аёлларнинг нақадар яқин дугоналар эканлиги, бу риштанинг ёшлиқдан, яъни талабалик давридан буён давом этаётганлиги тасвирланади. Трилогиянинг биринчи асариданоқ уч аёлнинг яқин дугоналар бўлиши айтилади, ҳар қандай вазиятларда ҳам бу ришта узилмаслиги ва аёллар бир бирларига суянишлари ҳар бир образ томонидан эслатиб турилади. Учала аёл трилогиянинг асосий қаҳрамон сифатида гавдалантирилади. Уларнинг ҳар бири дугоналарининг оила аъзосига айланади. Фарзандлари, қариндошлари ва ҳатто ҳамкасблари ҳам уларнинг дугоналар эканлигини билишади ва муносабатларига ҳавас қилишади. Турли хил касб эгалари бўлишларига, бир бирларидан йироқда яшашларига қарамай, аёлларни ҳаётга, касбга бўлган муносабатлари бирлаштиради. Эътибор учала аёл учун дўстликнинг

¹⁹ Cooper-Clark D. Interview with Diana Cooper-Clark. Margaret Drabble: Cautious Feminist// Atlantic Monthly. 1980. №2. p. 74.

негизидир. Оиладагиларнинг, ҳамкасбларнинг эътибори дугоналарнинг бир бирига бўлган эътиборидан фарқ қилади. Дийдор аёлларга ҳаётни қадрлашга, ўзини ҳурмат қилишга, эъзозлашга, инсон сифатида яшаётганлигини тушунишга имкон беради. Улар дийдорлашганда кимдир уларни эшита олади ва зарур маслаҳатларни бера олади. Биз М.Дрэббл аёл мавзусини ёритишда ўз услубини шакллантирганлигини кўрамиз. Тарбиявий роман жанри унинг услуби эканлиги маълум бўлади. Аёл мавзуси адиба асарларининг асосий мавзусини таъминлайди, шу мавзу унинг бошқа муаммоларни ҳам ёритишида хизмат қилганлиги кузатилади.

Диссертациянинг учинчи боби **«Маргарет Дрэббл романларида аёллар образлари бадий талқини тамойиллари»** деб номланади. Маргарет Дрэббл романларида тасвирланган аёл образлари мисолида уларнинг ўзига хос хусусиятлари талқин этилади. Хотин-қизлар характерининг ўзига хос бўлган қирралари ёзувчи яратган уч гуруҳга мансуб аёллар образларида очиб берилган. Ёзувчи ижодидаги ўзига хосликнинг намунаси сифатида адибанинг «Қизил либосли қиролича» асарида Шарқ аёли образи хусусиятлари аниқланган.

Инглиз адабиёти аёллар насрида аёл ички оламининг руҳияти, унинг кайфияти, инглиз жамиятининг унга бўлган муносабатидаги ўзгаришлар кенг талқин қилина бошлади. Бугунги кун инглиз адабиётида Маргарет Дрэббл, Фей Уэлдонларнинг асарларида аёл образи ўзгача, янги қиёфада тасвирланди. Шу нуқтаи назардан М.Дрэббл ижодида яратилган аёллар образи катта аҳамият касб этди.

XX асрнинг 60 - йилларида инглиз адабиётида аёллар образларини бош қаҳрамон сифатида тасвирлаган ёзувчи Маргарет Дрэббл «аёл бўлишнинг моҳияти» (the situation of being a woman) мавзуини очиб берди. Инглиз адабиётшунослари уни «аёл тақдирини тасвирловчи адиба» (women's novelist) деб атадилар²⁰.

Аёл образининг ўзига хос хусусиятлари М.Дрэббл асарларидаги аёллар образларини ёшига асосланиб гуруҳлаштириш ва шу орқали қаҳрамонларнинг ўзига хос фазилатлари тадқиқ этилди. Ёзувчи илк ижодига кирувчи асарларининг бош қаҳрамонлар талаба қизлардир. Сара, Розамунд, Клара университет талаба-қизлардир. «Гаррик йили» романи қаҳрамони Эмма ҳам уларнинг тенгдоши бўлсада, оилали аёлдир. Ижодининг мана шу даврида М. Дрэббл асарларининг бош мавзуси сифатида аёл бўлишлик моҳияти (the situation of being a woman) муаммосига мурожаат қилади ва талаба қизларни бош қаҳрамон сифатида гавдалантиради. Ёзувчи қаҳрамонларининг бош муаммоси университетни тугатгач турмушга чиқиш ёки карьера қилишдир. Улар иккаласидан бирини танлашлари лозим. Иккинчи гуруҳга мансуб аёл образи бу – ўрта ёшли қаҳрамонлардир. Улар зиёли, ўз касбига эга оилали ва ёш фарзандли оналардир. М.Дрэббл бу ёшдаги, аёллар ҳаётини ўзининг «Игна тешиги орқали», «Бебаҳо дунё», «Йўл ўртасида» ва «Музлик даври» романларида ёритди ва уларнинг ўзига хос

²⁰ Stovel N. F. Margaret Drabble Symbolic Moralist. – Starmont House, Inc, 1989, p. 18.

бўлган хусусиятларини тасвирлади. Учинчи гуруҳ аёл образи вакиллари катта ёшли қаҳрамонлардир. Улар фарзандлари ташвишидан тинчиган, карьерасида маълум муваффақиятларга эришган, набирали аёллар, бувилардир. Адиба бу ёшдаги аёлларнинг образларини асосан трилогиясини ташкил этган «Нурли йўл», «Қизиқиш» ва «Фил суякли дарвозалар» асарларида, «Эксмур жодугари» романида катта маҳорат ила ёритди. М.Дрэббл уларга она, буви сифатида ёндашади, уларнинг дунёсини, қизиқишларини, фарзандлари ва набиралари ўртасидаги муносабатларга урғу беради.

М.Дрэббл асар яратишда ҳаётий тажрибасидан самарали фойдаланади. Ўзига замондош бўлган ёзувчи Дорис Лессинг (1919 - 2013) ҳақидаги мақоласида «асар ёзаётганда биз нафақат келажакни яратамиз, балки қаҳрамонларимиз орқали гўзал, фаровон ҳаёт намунасини яратамиз ва ким бўлишимиз зарурлигини амалга оширамиз»²¹ деб қайд этади М.Дрэббл. Адибанинг фикрича, унинг романлари ўз ҳаётига ўхшаган аёллар ҳаётининг қирраларини ёритишга хизмат қилади. М.Дрэбблнинг барча романлари оиланинг муҳимлигини таъкидлайди, асар сюжетлари эса тобора узоклашиб бораётган оила аъзоларини бирлаштиришга хизмат қилади. Бу ёндашув ёзувчи ижодида узок давом этган услуб бўлса-да, М.Дрэббл асарни яқунлашда кўл келадиган бадиий услуб сифатида фойдаланмайди. Аксинча, бу ёндашув инсоннинг дунёга алоқадорлигини кўрсатишда унинг ўзига хос нуқтаи назарини ифодалайди. Асар қаҳрамонлари характерлари ўзига хос бўлса-да, маълум маънода уларнинг хислатлари оиладаги муҳитда шаклланиганини англайдилар. Бу эса ўз навбатида, инсонни руҳий юксалтиради ва жамият аъзосига айлантиради. Бундан ташқари, оила аъзоси бўлиш инсонни ҳаётда кутулиб бўлмайдиган ташвишлардан чалғитади ва уларни енгишга куч беради.

Маргарет Дрэббл ижодида аёл образи ўзида тўрт кўринишни ифода этади

²¹ Drabble M. edit. The Oxford Companion to English Literature. – Oxford University Press, 1985. p.1011.

Беқиёс саналган бу тўртта феномен М. Дрэббл учун жонли ва жонсиз табиатда инсон назорат қила олмайдиган енгилмас кучдир. Адабиётшунос Нэнси Хардин билан бўлган суҳбатда М. Дрэббл аёлнинг табиати ва моддий олами ҳақидаги қарашлари романтизм анъаналарига яқинроқдир, дейди²². Ёзувчининг аёл спецификасида инсоннинг биологик жараёни, моддий олами ва «оила» борасидаги қарашларида классиканинг таъсири сезилади. Аёл спецификасида мавжуд тўрт феномен боис аёл ўз табиатидан келиб чиққан ҳолда ҳаёт кечириши ва янгиликка интилиб яшаши, табиат берган қобилиятини ривожлантириши зарурдир. Адиба учун мана шу тарзда ҳаёт кечириш шубҳасиз маънавий баркамолликка олиб келади ёки ўзи таъкидлаганидек, фаровон ҳаёт кечиришга, ўзлигини англашга олиб келади.

М.Дрэбблнинг фикрича, ҳар бир аёлда мавжуд бўлган туғма қобилиятга тўсқинлик қилинмаса, ҳаёт давомида у кўзга ташлана бошлайди ва ривожланади.

Ёзувчи кўпинча аёлни ўсимликка қиёслайди, агар эътибор берилса, у гуллайди ва мева беради. Адиба бу борада қуйидагиларни тушунтиради: «Биз ўз табиатимизга қарши иш кўришимиз мумкин. Бироқ бутунлай қарши бора олмаймиз. Азобсиз ўзингни бутунлай ўзгартира олмайсан, агар ўзгартира олсанг ақлдан озасан, ёки кераксиз буюмдай бўлиб қоласан»²³. Ёзувчи қаҳрамонлари мана шундай фикр эгаларидир. Улар доимий равишда тўғри йўлдан бориш ёки ўзларини оқлаш учун табиатидан келиб чиқиб иш кўрадилар. Бироқ баъзи ўсимликлар каби баъзи одамлар ҳам табиатан бардошли ва эгилувчандирлар, тўғри ривожланишлари учун тўсқинлик қилаётган барча кучларни енга оладилар. М.Дрэббл асарлари қаҳрамонларининг кўпчилиги шундай хислатларга эгадирлар, барча воқеаларда уларнинг ўз табиатларини англашга ва унга мос равишда ҳаёт кечиришга бўлган интилишлари, уринишлари акс этади. М.Дрэббл ижодида табиатга ўзаро боғлиқ иккинчи феномен бу аёлнинг биологик тузилишидир. Ёзувчи инсоннинг жисмоний тарафига ҳам алоҳида эътибор қаратади. Инсон табиат инъом этган қобилиятга эътибор қаратгандек, унинг биологик эҳтиёжига ва жараёнига ҳам бефарқ бўлмаслиги лозим. Адибанинг барча қаҳрамонлари ўзларининг жисмига қулоқ сола оладиган ва уни қадрлайдиган зийрак аёллардир. М.Дрэббл асарларида аёл образи спецификасининг учинчи феномени бу табиат олами – она ер, ўсимликлар ва ундаги унсурлардир.

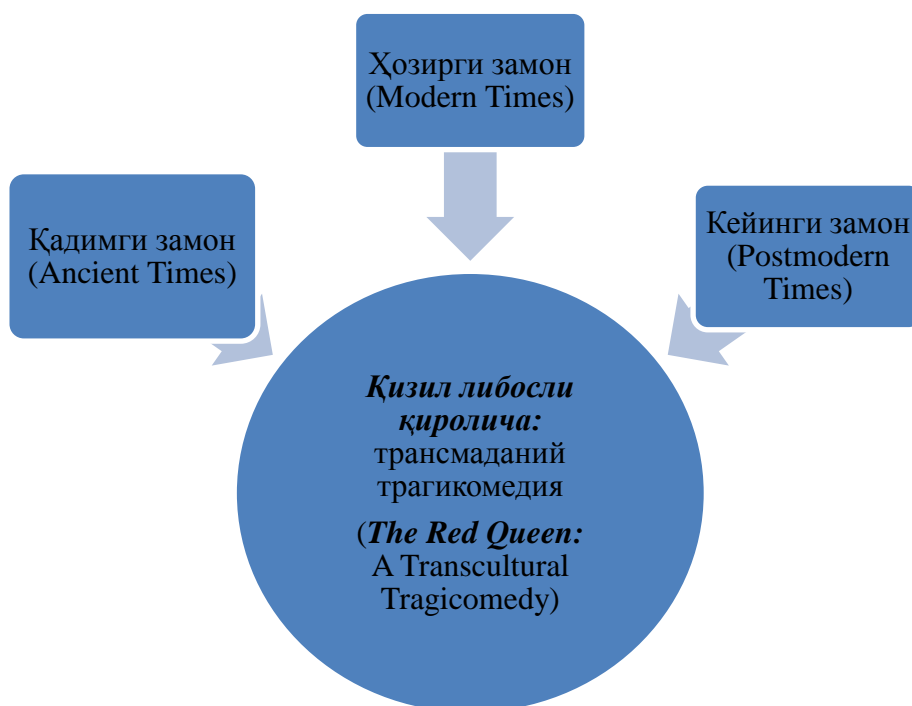
Адиба романларида табиат олами доимо руҳий ва маънавий хотиржамлик билан ўзаро боғлиқ, аёл спецификасининг ўзига хослиги табиат фониди намоён бўлади. Табиат мисолида аёл ўзини ўсимликка қиёслайди. Мана шу қиёслаш натижасида аёлнинг ўзига хос хусусияти, яъни аёл билан табиатнинг ўзаро боғлиқлиги кузатилади. «Игна тешиги орқали» асарида ўсимликлар ва гуллар олами фаровон ҳаёт даракчилари сифатида талқин қилинади.

²² Hardin N. An Interview with Margaret Drabble//Contemporary Literature. 1973. №4. P. 289.

²³ Hannay J. The Intertextuality of Fate A Study of Margaret Drabble. – University of Missouri Press Columbia, 1985. p.98.

М.Дрэббл ижодида оила инсоннинг маънавий ва руҳий таскин манбаи сифатида инсон ҳаётида муҳим феномен ҳисобланади. Оила инсон шахсининг эркинлигини чегаралаш билан бирга унга оила масъулиятини юклайди, унинг характериға ўз таъсирини ўтказади, у инсонни ҳаёт бўронларига қарши тура олишида кучли ҳимоя вазифасини ўтайди. Ёзувчининг кўп қаҳрамонлари ўзларида аждодларининг маълум хислатларини англаган ва қариндошларига нисбатан катта масъулиятни ҳис қилган тарзда оиланинг муҳимлигини тан оладилар. Шунинг учун оила табиат кучи билан бир қаторда ҳаётда яшашнинг ўзига хос шартларидан биридир. Шу боис барча инсонлар, дейди адиба, оила тушунчаси олдида бош эгишимиз керак. М.Дрэббл асарларида қаҳрамонлар муқаддас тушунчага қарши курашмайдилар, аксинча унинг вужудга келишига ўз ҳиссаларини қўшадилар.

М.Дрэббл ижодида Шарқ аёли образи Корея қироличаси тасвири билан узвий боғлиқдир. Инглиз адибаси илк маротаба Шарқ аёли қиёфасини уч қисмдан иборат романида гавдалантирди. Асарда ёзувчи икки аёл, яъни Корея маликаси ва замонавий инглиз аёли образларини яратди. «Қизил либосли қиролича»нинг биринчи қисми маликанинг руҳи тилидан ҳикоя қилинади. Иккинчи қисмда эса Барбаранинг ҳаётига гувоҳ бўламиз. Учинчи боб қаҳрамонларнинг келажакдаги ҳаётини тасвирлайди. Корея маликасининг икки юз йил олдин ёзилган ҳикояси замонавий инглиз аёлининг ҳаётини ёритишга имкон беради. Шарқ аёли образи ёзувчининг аёл мавзусини Шарқ ҳаёти ва маданияти фонида ёритган илк асари бўлди ва ижодининг серқирралигини таъминлади.

Шарқ маданиятининг инглиз адибаси томонидан тасвирланиши ёзувчи ижодининг кенг қамровга эғалигини кўрсатади.

Маргарет Дрэббл ижодини тадқиқ этган адабиётшунос олимлар 1970 йиллардан бошлаб адибанинг ҳикоя қилиш услубидаги ўзгаришлар ҳақида ёздилар. Рус адабиётшуноси В.Ивашева ёзувчининг айниқса «Шаршара» асарини кескин ўзгаришли роман дея таъкидлаб, «Шаршара» ва «Игна тешиги орқали» асарларида «ички монолог, тақлид ва услубий фрагментлар, ҳикоя услубига чирмашган чизиқлар одатда ҳикояга хос бўлмаган кўчирма гаплар» мавжудлигини кайд этади²⁴.

Адиба «Шаршара» асарида ҳикоянинг мураккаб услубларидан фойдаланади: ҳикоя услуби биринчи ва учинчи шахсларнинг алмашинувида асосланган. Асар бошида бош қаҳрамоннинг ва ҳикояни сўзлаб бераётган муаллифнинг овозлари бир бирига жўр бўлади ва улар воқеалар жараёнида бири бирини тўлдирди, бу эса ўз навбатида содир бўлаётган ҳодисаларнинг умумий тасаввурини беради. Ёзувчи услубида кўзга ташланадиган яна бир хусусият бу асар қаҳрамонлари учун танланган исмлардир. Маргарет Дрэббл романларида исмлардан бадиий деталь сифатида фойдаланади. Ёзувчининг қаҳрамонларини тушунишда уларнинг ички дунёсини очиб беришга кўмаклашадиган, романнинг ғоясига ҳисса қўшувчи исмлар муҳим аҳамиятга эгадир. Адиба танлаган исмлар рамзий маъноларга эга бўлиб улар ёзувчи тафаккурининг юксаклигидан дарак беради.

ХУЛОСА

Маргарет Дрэббл романларида аёл образи ва ижтимоий мақомининг ўзига хосликларини тадқиқ этиш асосида кўйидаги илмий-назарий хулосаларга келинди:

1. XX аср иккинчи ярми инглиз адабиётида шаклланган адабий йўналишларни кузатиш адибларнинг ижтимоий муаммоларни турли ракурсларда тасвирлаганлигини кўрсатди. Мазкур йўналишларда яратилган бадиий асарларда XIX аср инглиз прозасига хос бўлган хусусиятлар мавжудлиги ва замонавий тарзда ифода этилганлиги кузатилди. Аёл мавзуси ёзувчилар ижодида асосий ўринни эгаллади ва жамиятнинг аёлга бўлган муносабати ўзгарганлигини намоён этади.

2. Маргарет Дрэббл романларида ифодаланган ғоя, сюжет ва композиция ёзувчининг адабий-эстетик қарашларини шакллантирган омиллардан далолат беради. Қаҳрамонларнинг хулқ атворини, ҳаёт тарзини, муносабатини тасвирлашда омиллар таъсири сезилади. Мавзу, сюжет ва образлар тизими одоб-ахлоқнинг қатъийлигини, қаҳрамонларнинг психологиясини ва воқеалар талқинини кўрсатишда кузатилади.

3. Инглиз жамиятида содир бўлган феминизмнинг иккинчи оқими замонавий инглиз прозасида яратилган аёллар образи жамиятда унинг ижтимоий мақомининг ўзгарганлигидан далолат беради. Аёлнинг шахс сифатида талқин этилиши, унинг ижтимоий мақоми белгилари роман қаҳрамонларининг ўзига бўлган муносабатида намоён бўлади.

²⁴ Ивашёва В.В. Судьба английских писателей. Диалоги вчера и сегодня. – М.: Сов. писатель. 1989. С. 245

4. М.Дрэббл романларида аёл шахсининг шаклланишида муҳим факторлар мавжудлиги ҳамда викториан тамойилларнинг кучли таъсири оилада шаклланган қадриятларда кузатилади. Ёзувчи мазкур тамойиллар орқали инглиз аёли тафаккурининг шаклланишини даврий этапларда тасвирлаганлигидан далолат беради.

5. М.Дрэббл асарларида аёл ижтимоий вазифасига кўра образ хусусиятлари мавжуд. Турфа хилдаги аёл образи адиба романларида она характери мисолида биринчи планда тасвирланган. Она образининг турли кўринишлари унинг фарзандларга, жамиятдаги вазифасига бўлган муносабатларда намоён бўлади.

6. Ёзувчининг бадий контекстида аёл образи уч гуруҳга мансуб. Гуруҳга ажратилган аёл образи адиба асарларида ёш билан боғлиқ бўлган даврий этапларда аёл образининг ўзига хос хусусиятларида мавжуд.

7. Ёзувчи романларида Шарқ маданияти асосида яратилган аёл образи кенг кўламда очиб берилган. Шарқ аёли образи масаласига ёзувчининг аёлга шахс сифатида ёндашуви унинг тафаккурида, воқеаларни тасвирлай олиш қобилиятида, мавжуд масалаларга ечим топа олганлигида кўзга ташланади.

8. Адиба романларида тўрт омил аёл образининг ўзига хослигини ташкил этади. Аёл спецификасини ташкил этувчи тўрт омил боис аёл ўз табиатидан келиб чиққан ҳолда ҳаёт кечириши, янгиликка интилиб яшаши, табиат берган қобилиятини ривожлантириши орқали маънавий баркамолликка етишиши ва ўзлигини англашга олиб келиши образлар орқали намоён бўлади.

9. Ёзувчи асарларининг тили ва услубининг ўзига хос хусусиятлари адиба романларида мавжуд рамзлар, образлар исмлари орқали тасвирланади. Адиба асарларининг ҳикоя қилиш услуби қаҳрамонларнинг янги қирраларини очиб беришга хизмат қилади.

**SCIENTIFIC COUNCIL AWARDING SCIENTIFIC DEGREES
DSc.27.06.2017.Fil.21.01.AT TASHKENT STATE INSTITUTE OF
ORIENTAL STUDIES, UZBEKISTAN STATE WORLD LANGUAGES
UNIVERSITY, NATIONAL UNIVERSITY OF UZBEKISTAN**

UZBEKISTAN STATE WORLD LANGUAGES UNIVERSITY

NILUFAR ELIBOYEVNA MUKHAMMEDOVA

**IMAGE OF A WOMAN IN MARGARET DRABBLE'S NOVELS AND
PECULIARITIES OF HER SOCIAL STATUS**

**10.00.04 – National languages and literature of Europe,
America and Australia**

**DISSERTATION ABSTRACT FOR THE DEGREE OF DOCTOR
OF PHILOSOPHY (PhD) ON PHILOLOGICAL SCIENCES**

Tashkent – 2019

The theme of the dissertation degree of Doctor of Philosophy (PhD) on philological sciences was registered at the Supreme Attestation Commission of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan under B 2017.2.PhD/ Fil142.

The dissertation has been written at Uzbekistan State World Languages University.

The abstract of the dissertation posted in three languages (Uzbek, English, Russian (resume)) is placed on the website of the Scientific Council www.tashgiv.uz and on the website of «Ziyonet» Information and Educational portal www.ziyonet.uz.

Scientific consultant:

Anatoliy Stepanovich Lihodziyevskiy
Doctor of Philological Sciences, Professor

Official opponents:

Bakhtiyor Aminovich Nazarov
Doctor of Philological Sciences, Professor

Dildora Madaminovna Hoshimova
Doctor of Philological Sciences

Leading Organization:

National University of Uzbekistan

The defense of the dissertation will take place on «___» _____ 2019 at ___ a meeting of the Scientific Council DSc.27.06.2017.Fil.21.01. at Tashkent State Institute of Oriental Studies, Uzbekistan State World Languages University and National University of Uzbekistan. (Address: 25 Shahrizabz Str., Tashkent, 100047. Tel: (99871) 233-45-21; Fax: (99871) 233-52-24; e-mail: sharq_ilmiy@mail.ru).

The dissertation could be reviewed in the Information Resource Centre of the Tashkent State Institute of Oriental Studies (registration №. _____). Address: 25, Shahrizabz Str., Tashkent, 100047. Tel: (99871) – 233-45-21.

The abstract of the dissertation is distributed on «___», _____ 2019.

(Protocol of the register №. ___ on «___» _____ 2019).

A.M.Mannonov

Chairman of the Scientific Council for awarding scientific degrees, Doctor of Philological Sciences, Professor

K.P.Sadikov

Scientific secretary of the Scientific Council for awarding scientific degrees, Doctor of Philological Sciences, Professor

G.H.Bakieva

Chairperson of the Scientific Seminar at the Scientific Council for awarding scientific degrees, Doctor of Philological Sciences, Professor

INTRODUCTION (abstract of the PhD thesis)

Topicality and necessity of the thesis. The last achievements in the field of world literature are presenting new features of human mind and literary thought. The literary term «image» presents life through views and characters expressed in a particular literary form. The image consists of reality which undergoes a certain writer's thinking, through the writer's prism of feelings, redevelopment and personification. The writer's aesthetic ideal, world view, moral world, ideological point of view and the writing experience lead this complex process, and based on this process the reality revivals and gets its image. In literature every image has its teaching function, it teaches people. The reflection of reality through images in literature shows its social function and educational power. The use of the term «image» towards a certain person is based on the life experience of a writer, it reflects the writer's literary creativity and expresses a particular idea of a person whose life becomes the foundation for the description of the image in literature. The writer has the control over the images created by following the rules and literary devices in literature.

In modern literature the description of an image is considered to be one of the important themes. In the novels written in the second half of the XX century the writers paid a great attention to the image of a woman and their works expressed an idea that a woman has her place in the modern society. The woman has been chosen as a main heroine in the novels, her world demonstrates that she is an individual personality. The theme of a woman has an important place in the novels of Margaret Drabble who is considered to be an outstanding writer in the modern literature of Great Britain. The theme of her novels, her writing style, the meaning symbols she used, the elements of bildungsroman, the psychological behavior of a novel's heroine, and the social status of a woman in the society, the cultural elements of a woman's social status have become the topics of research works being carried out in literature.

After the Republic of Uzbekistan has gained its independence, it has become a demand to have relations with the developing countries in the field of economy, science, culture and other fields. The number of scientific publications including monographs and books based on the thesis papers of Uzbek researchers, scientists has increased. As determined in the Law of the Republic of Uzbekistan «On State Policy on the Youth» No. 406 as of September 14, 2016., «On measures of developing education and science», it is the main requirement to upbringing the young generation as independent thinkers, to form in them the feelings of national pride and devotion to the motherland according to «The five priority strategic directions for 2017-2021» of «The Strategy of Movements» on further development of the Republic of Uzbekistan»¹. Research works related to the main theme – the issue of a woman in Margaret Drabble's novels have been carried out by English-American researchers². Issues raised in their research works deal with the problem of «what

¹ The Decree of the President of the Republic of Uzbekistan «On the Strategy of Movement for Further Development of the Republic of Uzbekistan» (Khalq Suzi), February 8, 2017. – No. 28 (6722).

² Beards V.R. Margaret Drabble: Novels of a Cautious Feminist. Critique, 15.1. 1973.; Fox-Genovese E. The

is being a woman» based on the novels of the writer that belong to the first period of her oeuvre³. It is worth mentioning that questions dealt with the variety of woman images and her social status have not been raised in any research papers. For this reason, the problem of studying the image of a woman and her social status described in Margaret Drabble's novels from the scientific point of view identifies the topicality of this thesis paper.

The present research work will assist, to a certain extent, to carry out the tasks determined in the decrees and resolutions as well as in other normative-legal documents for 2017-2021 including «On measures of developing publishing and distributing book products, popularizing and enhancing reading books and reading books on culture» № PD-3271 as of September 13, 2017, «On measures of developing the activities of Uzbekistan Writers organization» № PD-3652 as of April 5, 2018.

Relevant research priority areas of science and developing technology of the Republic. Dissertation research was carried out in line with the priority directions of science and developing technology of the Republic «The formation of the information society and innovative system of ideas in social, legal, economic, cultural, spiritual development of a democratic state and their implementation».

Problem development status. The novels of Margaret Drabble have become the research topic of several foreign literary critics. Particularly western literary critics Myer, V.G., Rose E.C., Creighton, J.V., Stovel, N. F., Bokan, N. S., Hannay, J., Wojcik-Andrews, I., Amodio, B. A.S., Saylor, R.D., Shabka, M.C., Stephens, E. D. B., Schmidt, D., Moran, M. H., Roxman, S.⁴ published their monographs and scientific articles dealt with the novels of Margaret Drabble. A well-known Russian literary critic V. Ivasheva in her books entitled «Что сохраняет время. Литература Великобритании, 1945-1977» (1979), «Литература Великобритании XX века» (1984), «Судьбы английских писателей» (1989) analyzed the feelings of the English youth starting their

Ambiguities of Female Identity: A Reading of the Novels of Margaret Drabble. *Partisan Review*, 46, # 2.1979.; Preusser D. Constructing a Self: Traditions in the Novels of Margaret Drabble. Diss. Syracuse Univ., 1984.

³ Rose E.C. "The Situation of Being a Woman": *A Summer Bird-Cage, The Garrick Year, The Millstone*; "A New Pattern, a New Blueprint": *The Realms of Gold*. in Rose E. C. *The Novels of Margaret Drabble: Equivocal Figures*. Barnes & Noble Books. 1980.

⁴Myer, V.G. *Margaret Drabble: A Reader's Guide*. London: Vision Press, 1991.; Myer, V.G. *Margaret Drabble: Puritanism and Permissiveness*. London: Vision Press; New York: Barnes & Nobles, 1974.; Rose, E.C. *Critical Essays on Margaret Drabble*. G. K. Hall & Co, 1985.; Rose, E.C. *The Novels of M. Drabble: Equivocal Figures*. London: Macmillan; Totowa, N. J.: Barnes & Nobles, 1980.; Creighton, J.V. *Margaret Drabble*. Methuen & Co. Ltd, 1985.; Stovel, N. F. *Margaret Drabble Symbolic Moralists*. Starmont House, Inc, 1989.; Bokan, N. S. *The Novels of Margaret Drabble "this Freudian family nexus"*. PETER LANG, 1998.; Hannay, J. *The Intertextuality of Fate A Study of Margaret Drabble*. University of Missouri Press Columbia, 1985.; Hannay, J. *The Intertextuality of Fate A Study of Margaret Drabble*. University of Missouri Press Columbia, 1985.; Wojcik-Andrews, I. *Margaret Drabble's Female Bildungsromane: Theory, Genre, and Gender*. Peter Lang Publishing, 1995.; Amodio, B. A.S. *The Novels of Margaret Drabble: Contradictory, Hallucinatory Lights*. DAI, 41, 2116A (Univ. of Michigan) 1980.; Saylor, R.D. *Moral Development and Fictional Technique in the Novels of Margaret Drabble*. DAI, 43, 454 A-55A (Univ. of Houston) 1982.; Stephens, E. D. B. *The Novel of Personal Relationships: A Study of Three Contemporary British Novelists*. DAI, 38 (1977), 290A-91A (Emory Univ.); Schmidt, D., ed. *Margaret Drabble: Golden Realms*. Living Author Series #4. Edinburg, Tex.:Pan American Univ., 1982.; Moran, M.H. *Margaret Drabble: Existing with Structures*. Carbondale, Ill.: Southern Illinois University Press, 1983.; Roxman, S. *Guilt and Glory: Studies in Margaret Drabble's Novels 1963-1980*. Stockholm: Almqvist & Wiskell, 1984.

independent life in the novels of Margaret Drabble by comparing them with the discontent of young English people of the 1960s, described in the novels of Julian Mitchell and Pears Pall Read. A number of scientific articles published by Russian literary critics focus on the first period of Margaret Drabble's creativity. Literary critics G. Anjaparidze, Y. Geniyeva, M. Tugusheva, I. Vlodavskaya, S. Philyushkin, A. Piruzyan, A. Blagoveshenskaya and L. Rjanskaya explored issues of English society described in the novels of the writer that belong to the first period of her creativity, «the main stylistic features» namely stylistic dominants that identified each period of the author's writing and the writer's style that was used effectively in her novels. None of their research works deal with the image of a woman and the peculiarities of her social status.

In Uzbek literary criticism XX century English literature was partially studied in the scholarly articles and coursebook written by M. Kholbekov, M. Bakaeva and E. Muratova⁵. Works devoted to the issues of the XX century English literature, specifically on a particular writer's creative works have not been studied yet.

Though the novels of Margaret Drabble were studied by many foreign literary critics, the image of a woman in the author's works has not been chosen as the research topic and the social status of a woman has not become the subject of any research work. The image of a woman and the peculiarities of her social status were not studied and analyzed from scientific point of view.

Relevance of the dissertation research with the plans of the scientific-research works of the higher educational or scientific research institutions where the dissertation has been conducted. The dissertation has been carried out in line with the themes of research works related to courses of «Literary Relations», «Comparative Literature», «The History of Literature of the English Speaking Countries», «The Main Problems of Foreign Literary Studies», «Modern Foreign Literature», «The History of Literary Criticism» at the Uzbek State University of World Languages.

The aim of the research work is to identify and justify the important factors that influenced the formation of the image of a woman and the peculiarities of her social status in Margaret Drabble's novels.

The tasks of the research work are the followings:

to determine literary trends that influenced the formation of the English literature of the second half of the XX century;

to explore the important factors in describing the image of a woman in the English literature of the XX century;

to identify biographical, literary and social factors of M. Drabble's oeuvre for the purpose of analyzing the writer's novelty in the English literature;

to present the features that form the peculiarity of a social status of a woman in the novels of the writer;

to substantiate and determine the main features of M. Drabble's language and her writing style.

⁵ Холбеков М. XX аср модерн адабиёти манзаралари. Мақолалар тўплами. – Т.: "Мумтоз сўз", 2014. – 386 б; М. Бакоева, Э. Муратова, М. Очиллова. English Literature. Ўқув қўлланма. – Т.: 2010. – 263 б.

The object of the research work is the novels of a well-known modern English writer Margaret Drabble.

The subject of the research work is the image of a woman and the peculiarities of her social status in the novels of Margaret Drabble.

Methods of the research consist of comparative-historical, biographical, psychological and sociological research methods.

Scientific novelty of the research work is in the following:

Literary trends that influenced the formation of the English literature in the second half of the XX century are explored. The influence of literary trends on presenting social issues differently in the novels of the writers and the reasons of why a woman theme became important for the writers are justified.

The important factors in describing the image of a woman in the English literature of the XX century are substantiated. The formation of the image of a new woman in the English literature influenced greatly the woman prose in the second half of the XX century English literature and how it caused the development of various themes are demonstrated.

A woman is treated as an individual personality and features that make her social status are justified. The treatment of a woman as an individual personality presents the change of her social status and shows a woman as a competent person.

The cultural features of an Eastern woman based on the novel «The Red Queen» by M. Drabble are determined. The image of an Eastern woman in her novel justifies her wide thinking and her attitude towards a woman as an individuality.

The main features of her descriptive details and the meanings of the symbols that make the writer's language and style are identified. The language and stylistic features prove the author's attitude to describing the heroines characteristic in the novels and the writer's literary ability.

Practical results of the research work are used in teaching the course of the history of English speaking countries to students of bachelor department of foreign language and literature specialty and presenting the modern English literature.

Besides the students of master's department programs of literature speciality can benefit from the results of the research as they can be used in teaching comparative literature, the main issues of foreign literary studies, the modern foreign literature and world literature courses. They also give opportunities namely in novel analysis that focus on exploring the characteristics of the novel heroes and in finding the appropriate cultural equivalents of words in literary translations.

Authenticity of the research results is justified with the approach to scientific results of the research and the appropriateness of used methods to the purposes of research, basis of theory on scientific sources, compliance of literary sources with the research subject, the development of conclusions and theoretical views according to the comparative-historical, biographical, psychological and sociological methods, and the implementation of theoretical views and conclusions into practice.

Scientific and practical value of the research results. The scientific value of the research results give an opportunity to study the new trends, literary forms and the cultural features of themes developed and formed in the world literature and identify the degree of their influence on the development of Uzbek literature.

The practical value of research forms the ground for identifying the appropriacy of content, style by comparative study of plot, idea and nature of novels in English literature and presenting the English cultural features by character analysis of the novels. The study of images, the results of it based on the ways of raising differently the main issues of the society in the novels of English writers and the scientific conclusions play an important role in setting the future development of literature and give opportunities in undertaking the studies of modern English novels.

Implementation of the research results. The research findings were implemented in the following forms:

Research findings about the image of a woman and peculiarities of her social status in the novels of Margaret Drabble and their cultural features, namely the influence of feminism on the development of the image of a woman, changes in the attitude towards a woman as a result of the second wave of feminism happened in 1960-70s, the formation of the degree of her social status, tendencies that influenced the peculiarities of her social status were effectively used in organizing exposition entitled «Universal themes in Uzbek and World Literature» at the state museum of literature of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan. (Certificate 3/1255-818 as of April 2, 2018 delivered by the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan). As a result, the exposition gave readers and the interested audience an opportunity to familiarize themselves with valuable material related to English culture and translations of the works, the image of an English woman and her social status in the modern English society;

The image of a woman and her social status, the issues related to the formation of a woman as an individual, the humanistic value of the writer's novels, the important modern features of a woman based on the novels of modern English woman writer Margaret Drabble were determined and materials related to the woman theme were effectively used in several programs of «World Literature» of TV channel «Culture and Spirituality» (Certificate 02-16/17 as of January 11, 2018 delivered by the TV channel «Culture and Spirituality» of Uzbekistan National Television and Radio Company). The broadcast of this research work results contributed to the deep familiarization of Uzbek readers with the novels of modern English writer Margaret Drabble, the spread of humanistic ideas in her novels and the formation of moral culture;

Research findings related to the image of a woman and the peculiarity of her social status in the novels of Margaret Drabble were used effectively in making conclusions based on the approach to a woman image as an individual, differences and similarities of women images in the comparative analysis of the writer's novels in carrying out fundamental research project on «Uzbek Literature in the Aspect of Comparative Literature: typology and the literary influence» at the

Institute of Uzbek language, literature and folklore of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan (Certificate 3/1255-818 as of April 2, 2018 delivered by the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan). Identifying particular features of the image of a woman in the novels and describing the social status of a woman using certain literary devices were used in developing the views related to the issues of modern literature.

Research findings related to the image of a woman and her social status in the novels of Margaret Drabble were used effectively in enriching the department «Aybek – translator» organized at the Memorial-House of Aybek and scientific assistance fund of the museum (Certificate 01-11-008-4245 as of June 18, 2018 delivered by the Ministry of Culture of Uzbekistan). As a result materials related to the study of Margaret Drabble's novels, the image of a woman in the novels of Aybek and issues related to the social status of a woman and scientific theoretical views of the researcher gave an opportunity to evaluate the new features of Uzbek literature.

Approbation of the research results. The research results have been presented at 12 conferences and seminars, 2 of which are international (Moscow 2012, Austria 2015) and 10 are national conferences.

Publication of the research results. 27 scientific works have been published on the thesis topic, including 10 scientific works at national scientific journals and 2 at international scientific journals recommended by Higher Attestation Committee of the Republic of Uzbekistan.

The outline of the thesis. The thesis consists of the introduction, three chapters, conclusion and list of literature used. The text of the thesis is 177 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

The introduction describes the relevance of the research, its aim and objectives, its object and its subject and conforms to the priorities of the national science and technology development, describes the scientific novelty and practical results of the research, the scientific and practical significance of the results, moreover, it includes information about published works and structure of the dissertation .

The first chapter of the dissertation is entitled «**The Works of Margaret Drabble in the Context of the Second Half of the XX Century English Literature**». This chapter deals with Margaret Drabble's works, who is a renowned writer of modern English literature, her aesthetic views, factors influencing her literary creativity, and the attitude toward her novels in literary criticism.

Many young writers, worried about the future of the country and their concerns about the consequences of the country's collapse, have emerged in the post-war English literature. Russian critic N.B.Kolesnikova described the 1950s as a period of an «old literary expression and return to the English style»⁶. Another

⁶ Колесникова Н.Б. Литература Великобритании и США: Уч. пособие. – М.: МАКС Пресс, 2000. с. 115.

Russian critic D.Urnov considered the 1960s as «the end of certain orientations in British literary life»⁷. In his opinion, the interest in the «family life» of the past increases. Majority of the readers start reading the works of the writers not being famous in the past and as a result those writers have become well-known among the modern writers. Their works drew the attention of not only readers but literary critics too. The novels of the representatives of «family life» literature Jane Austen and Anthony Trollop have become the issues of literary papers. The English literature began to explore the forgotten names and the new aspects of their novels. The creative works of these writers began to influence the literary process of the time. Many English writers of the post-war period began to study the unknown aspects of the works of the XIX century's authors.

It should be noted that in the second half of the XX century, the English literature presented the existing problems in the English society. In this period, the novels of the young English writers demonstrated the features of the already existing social English prose, and its influence on contemporary British Literature has become the focus of studies. The interest of modern writers in the literature of the XIX century is in the opportunity of acquiring their experience in presenting the reality in the novels. While the writers of modernism attempted to «forget» the past, the authors of the second half of the XX century were not able to create their works without looking back at the novels of the great writers of the XIX century Ch. Dickens, W. Thackeray, Bronte sisters, George Eliot, and less studied novels of Jane Austen and Anthony Trollop. For contemporary writers, the novels of their prominent predecessors Henry James, Thomas Hardy, Arnold Bennett, John Goldsworthy, and Herbert Wells have been of great importance too. The second half of the XX century English literature was spiritually close to the classical literature of the XIX and the first half of the century, reflected many of their features. Thus the features of the Victorian literature were noticeable in the novels of the authors of the second half of the XX century. American literary critic and writer Malcolm Bradbury in his work devoted to contemporary English literature listed the names of the young writers who were influenced by the prose of the Victorian literature. In the novels of Angus Wilson and Margaret Drabble, Marina Warner and David Lodge, Graham Swift and Peter Ackroyd we see the features of the Victorian literature, writes the critic⁸. Literary critic and writer Angus Wilson in his works states that «there is foundation of morality that we have lost today»⁹. This opinion expressed the views of many young British writers. Margaret Drabble following the opinion of A. Wilson said, «We admire the Victorians, they had their principles that we do not have in the modern society»¹⁰. Addressing the traditions, understanding the past determines the literary situation of the modern western literature. In the 60's of the XX century, western young people could not stand the existing life style in the society, they expressed their critical views towards the

⁷ Урнов Д. Основные тенденции в современной литературе Англии и США//Иностранная литература. 1979. № 10. – С. 201-214.

⁸ Bradbury M. The Modern British Novel 1878-2001. – London: Penguin Books, 2001. p. 224.

⁹ Drabble M. Angus Wilson: A Biography.– St. Martin's Press, 1997. p. 458..

¹⁰ Ўша манба, p.570.

moral principles. The end of the late 1950s and early 1960s was the period of social changes. The English youth rebelled against hypocrisy, traditional moral and human oppression, the traditional lifestyle, the old-fashioned spirituality. This led to the formation of various literary trends in English literature. According to literary critic V.V. Ivashева, «The best examples published in the late 1950s and early 1960s in the UK have social significance and have raised issues of concern to the English community»¹¹. The complicated transitional period related with the problems of the international level was finished as a result of writing novels that compensated the emptiness and the loss of confidence which was formed due to that period.

In modern English literature, Margaret Drabble is considered as one of the writers contributing to its advancement with her novels. It is not only the English prose, but also a significant contribution she has made to literary genre of criticism and biography. Her novels have enriched the women's writing in British literature and contributed to its diversity.

The subject highlighted in Margaret Drabble's works is marked with its various issues and the importance of them in the society. The writer's novels engage readers in thinking and they reflect the literary history and traditions. Due to this feature her novels drew the attention of not only readers but also literary critics. Margaret Drabble is an influential writer who depicts the English life actively participating in intellectual and literary life, she illuminates the culture of the environment she lives in. She does not look at the problems and questions she has raised from one perspectives, but rather offers some opportunities for their solution. Margaret Drabble is an intellectual and serious writer, her beliefs are deeply rooted in traditions that can not be denied. The psychological impressions, the unique features and the voice of real-life characters, the details of simple life depicted in her first novels reflected her aesthetic views.

The aim of re-creating the XIX century English novel traditions in accordance with the events of the XX century is one of the most important features of the modern English novel. The features of the XX century English novel traditions were observed in M. Drabble's novels written in the early period of her literary career and her novels contained a negative reaction to modernism and experimentalism inherent in the post-war era. In the interview in 1967 the writer said, «I'd rather be at the end of a dying tradition, which I admire, than at the beginning of a tradition which I deplore»¹². Literary critic at Cambridge University in 1950 F.R. Leavis had a strong influence on her becoming a writer. F.R. Leavis considered a social and spiritual novel as a traditional form of raising a sense of responsibility in a person, and defined the novel as «a spiritual power for life». M. Drabble defined the novel as «the book of life».

As a young writer, M. Drabble studied F.R. Leavis's interest in Jane Austen and realized that «snobism» in her novels was a commitment. Margaret Drabble studied the elegance of Henry James's novels and recognized it as his limit in his

¹¹ Ивашёва В.В. Литература Великобритании XX века. – М.: Высшая школа, 1984. с. 401.

¹² Creighton, J. V. Margaret Drabble. /J. V. Creighton. – N. Y.: Methuen, 1985. - p. 25.

works. According to M. Drabble, one of those who contributed to the development of the great tradition in literature was Arnold Bennett.

For M. Drabble the great attention to the works of G. Eliot and A. Bennett is related to their respect for ordinary life and ordinary people. M. Drabble states «you can not find Bennett's knowledge of ordinary people in Virginia Woolf; And Bennett can tell you what V. Woolf does not know»¹³. A. Bennett's «simplicity» is also observed in M. Drabble's novels. Sketches of behavior and customs, structure of descriptions and details in her novels are considered to be the features of the English novel based on the fundamental, social and historical processes of the ordinary world, which the writer must recognize. M. Drabble considers that the style of Bennett and Wordsworth was formed due to «the ability to describe everyday events» and she herself follows the same style. As well as A. Bennett, M. Drabble draws her attention to the houses, which are part of the hero's heritage and the nature that are closely related to their lives. M. Drabble values life that exists in A. Bennett's novels and ignores the description of limited space and human life found in V. Woolf.

For Margaret Drabble the novels of G. Eliot present the great sample of literature and she considers herself as one of the characters in G. Eliot's novels. In G. Eliot's novel, «The Mill on the Floss», a person is always punished for something or suffers from spiritual and physical weakness, conflict, and the external world reflects the inner world of heroes. M. Drabble in her novels «The Waterfall» and «The Golden Jerusalem» describes human's life as G. Eliot does.

The roots of Margaret Drabble's novels go to the English novel that has a social and moral nature. In her novels nature and space play an important role. The powerful genesis of Margaret Drabble's work is a character's search for his or her place in life that states having a certain character and life appropriate for a person. The writer describes the negative sides of Victorian values and a modern approach to life. She focuses on the human life standing against the developing difficulties and the cruelties of modern life towards a person. M. Drabble's novels about society, classes, nature and the life-style of people show the ability to keep the limit in being romantic and the importance of having a healthy thought for people. Presenting the interrelation between things in life explains the writer's ability of observing life and seeing it as a whole part. Views about tradition and modernism, the great tradition, artistry and realism are reflected in the writer's novels. There is allusion which demonstrates different features of «everyday conversation» in her novels that are used skillfully. Though American critic Fox-Genovese criticizes her use of traditional style in her works, the critic calls effectively used metaphors and allusions as «the literary features»¹⁴. American critic J. Creighton states that metaphoric and ironic language of the writer contributes to the deep plot and language of her novels¹⁵.

¹³ Ўша манба. с. 26.

¹⁴ Fox-Genovese E. The Ambiguities of Female Identity: A Reading of the Novels of Margaret Drabble//Partisan Review. 1979. №2. – P. 234-48

¹⁵ Cooper-Clark D. Interview with Diana Cooper-Clark. Margaret Drabble: Cautious Feminist// Atlantic Monthly. 1980. №2. – P. 74.

Margaret Drabble does not follow the new literary trends, she prefers following the literary traditions that she is aware of. By describing real-life events and creating many educated woman images she is contributing to the development of women's writing in English literature.

The second chapter of the dissertation is entitled «**The Peculiarity of the Idea and Theme in Margaret Drabble's Works**». It focuses on the factors that led to a wide coverage of women's issues, their social roots and the aspects of women's image created due to feminism in the XX century British literature.

Social changes that took place in the English society of the XX century have changed the attitude of the nation toward women. During the period up to the XX century, British literary critics responded to the question of who the woman was, with three comments: woman's status, woman as an individual, and the definition of women. English philosopher James Branch Cayble, German philosopher V.Hegel and Austrian psychiatrist Z.Freud demonstrated different approaches to women. The aforementioned philosophers clearly pointed out that women could not be presented as individuals.

In 1912, British researcher M. Coolidge clarified factors that characterized women's attributes of behavior. The researcher addressed the gender issues in the study of female factors and had formed a stereotype of «a beautiful woman». She proved that the three features that were: woman's obedience, and the obedience was not biological, but it was formed as a result of centuries-old values and traditions.

Venetian psychologist Dr. Adler agreeing with M. Coolidge stated that it took a long time for a woman to demonstrate herself as an independent woman. Researcher Dora Marsden in her article entitled «Bondwomen» considered that as woman's femininity had a social significance, it could be rebuilt. The scholar also stated the change of different stereotypes of women, a woman should feel the sense of equality. Historian Ellen Glazgow believed that women's false stereotypes had taught many women to adhere to the wrong way of life. Changing traditional beliefs about women was not a complicated process, but was their willing to adhere to the ideal woman that men wanted and which as a result was related to their changed perceptions.

Changes in the XX century, especially in the industry, made it possible for many women to work. Women's role in the industry resulted for a British woman in the need to abandon her traditional role in the family. Over time, the changes have formed the concept of «a new woman». One of the most important goals of a modern woman was to achieve economic and financial independence. It brought other rights too. The most important thing for «a new woman» was freedom of thought. Women sought ways to demonstrate their abilities and used their perceptions on this path, thus trying to find their own identity. The new woman's efforts have also been a great source for the writers.

The description of a woman's image and her world revealed a wide and diverse nature of expressing social changes in life and other features of modern people.

In the second half of the XX century a new gender view of the world was observed. It presented the principle of the woman's choice, raising the important problems and finding the innovative solutions to them from the woman's point of view. Writers in their novels changed the paradigm of men's traditional attitude towards a woman's personality, ability and intellect that lasted for centuries. The social-professional role of women and the evolution of the social status, which aimed at strengthening her economic freedom, have changed the character of relationships between men and women in the family. She began to evaluate her needs and opportunities from a new perspective, there happened equal rights of men and women in different spheres of life.

In the XX century English literature, the approach to the subject of women was observed in the description of a woman as an individual person. In the first half of the century the theme of the woman was characterized by different characteristics of a new woman's image. Writers focused on describing her abilities and interests in their characters. V. Woolf in the genre of a novel, in drama Bernard Shaw, in the story genre Katherine Mansfield, in the detective genre Agatha Christie emphasized the abilities of a woman and stated the need for having a status in society. In the second half of the XX century, a unique approach to the subject of a woman was observed. This approach contributed to the development of women's issues and expression of the writing styles.

Margaret Drabble, as other contemporary writers, expressed this theme in her unique approach and style. As a result of the rise of feminism, elements of bildungsroman began to appear in the creation of women writers. Literary critic Esther Labovitz studied the elements of bildungsroman in the women's fiction and stated that the novels of Dorothy Richardson (1873-1957), Simone de Beauvoir (1908-1986), Doris Lessing (1919-2013), Christa Wolf (1929-2011) belong to this genre¹⁶. Travels of heroines who were the main characters in the novels had the elements of autobiography and the problems of education, demonstration of their abilities, responsibilities of a woman and problems related to writing were the main issues in the novels. According to E. Labovitz a woman character in the novels of bildungsroman presented the features of «a new woman», though they faced the obstacles in their life, they tried to overcome them and thus achieve their goals. The genre of bildungsroman contributed to the deep depiction of women theme in the British literature of the XX century. Women were presented as main heroes of the novels.

In the second half of the XX century, the subject of a woman was depicted in the works of writers under the influence of the second wave of feminism, they described images of women of various characters. Although English writers have created new contemporary literary texts, they have been using elements of an bildungsroman in each of their works. In the novels of Iris Murdoch, Doris Lessing, Yan Mak Yuan, Martin Amis and Fay Weldon, the elements of the genre contributed to the perfection of the image of a woman.

¹⁶ Labovitz E. The Myth of the Heroine: The Female Bildungsroman in the Twentieth Century: Dorothy Richardson, Simone de Beauvoir, Doris Lessing, Christa Wolf. – New York: Peter Lang, 1988. p. 109.

In Margaret Drabble's novels, elements of the bildungsroman genre serve to highlight the subject of a woman. English critic Margaret Gullette, in her book «Safe at Last in the Middle Years. The Invention of the Midlife Progress: Saul Bellow, Margaret Drabble, Anne Tyler, and John Updike» writes that the genre of bildungsroman functions as a form for the novel, and as a result it becomes a literary form for the writer¹⁷. Journey plays an important role in the life of Margaret Drabble's women, they travel and travelling leads them to finding and understanding their own identity as they become spiritually and physically stronger. In her novel «The Millstone» it takes Rosamund Stacey, a young poetess and PhD student, a nine months «journey» to understand what the sense of motherhood is. The word «journey» has a symbolic meaning and expresses its functions as a form for Rosamund's understanding of motherhood. During the journey Rosamund Stacy becomes aware of the essence of motherhood both spiritually and physically. As a result, the woman understands the value of having a child, and what a powerful responsibility a woman has.

Travelling makes women characters of older age spiritually strong. Though they are not satisfied with their appearance, they are strong-willed women. The heroine of the novel «The Golden Realms» Francis Wingate is an archeologist. At the beginning of the novel she is away from her family, children, working on her research. Francis stays alone at hotels in different countries, when she has free time she starts missing her children. Still, she is a woman who understands the importance of her research. Francis travels to many countries, attends scientific conferences, gives speeches. Her source of inspiration during a journey is the presence of her children and her family. Although they are physically far away, they are a great spiritual force, an integral part of Francis. Even when she is far away from her home, busy with her work responsibility, Francis is willing to see her family and children. It is important for her that there is someone who is waiting for her. At the end of the novel the writer describes Francis with her family, and states that she gives light to the surrounding world with her family.

It should be noted that the main element of bildungsroman genre, journey is used in its two, implicit and explicit meanings in the novels of Margaret Drabble. The journey has enriched the subject of a woman in literature and in the writer's novels it is used in exploring the women's world.

The theme of women was also expressed through the bond of friendship between women and family members, the relationships between sisters, mothers and daughters. The attitude of Margaret Drabble to the spirituality, values, the existing and newly formed ethical rules of the era were expressed through the actions and thinking of the heroines. In covering these topics, the author used effectively her life experience. For this reason in her novels we observe interrelation between biography, text and society. In an interview with English critic Diana Cooper-Clark, Margaret Drabble tells that any fiction should be based on life, it should tell people how to live and what life we should live at the

¹⁷ Gullette M. Safe at Last in the Middle Years: The Invention of the Midlife Progress: Saul Bellow, Margaret Drabble, Anne Tyler, and John Updike. – University of Carolina Press, 1988. p. 116.

moment¹⁸. Only these novels can give people a spiritual power and teach them something. The genre of biography illustrated the period in which the writer lived, namely marriage, childbirth, caring, and career achievement, which were considered to be the main duties of women, and had shown that they had been revealed and formulated for centuries by the society. The peculiarity of a person was formed on the basis of harmony of individual, social, historical and ideological contexts. Each of them had been changed alongside the past and the present time. For this reason it was important for the writer that her women characters struggle for achievement.

Although the subject of friends in Margaret Drabble's novels were touched upon in the early years of her writing career, her novels of the 80s, in particular her trilogy and the novel «The Seven Sisters», having the theme of friendly relations seem to be important for women. The three books that make up her trilogy describe the bonds of friendship between the three middle-aged women, and how this tie has been continuing since their childhood. The first book of the trilogy mentions the close relations between the three women, and no matter what happens, this bond does not go unnoticed, and women support each other in all circumstances. The three women are presented as the main characters of the trilogy. Each of them becomes a family member of friends. Children, relatives, and even colleagues know that they are close friends and they enjoy their friendly relationship. Though they have different professions, live in different places, they share the same attitude towards the life and the work. Giving attention is the foundation of their friendly relations. The attention of family members and colleagues differs from the attention of friends to each other. It gives women the opportunity to value life, to respect themselves, be highly thought of themselves and being treated as human beings. When they meet there is someone who can listen to them, and give the necessary advice. We see that Margaret Drabble has shaped her own style of writing about women. It becomes noticeable that the bildungsroman genre makes her style of writing. The women theme is her core theme and it helps her focusing on other issues in her writing.

The third chapter of the dissertation is entitled «**The Literary Principles of Creating the Image of Women in Margaret Drabble's Novels**». This chapter explores the distinctive features of female characters based on the examples of women images described in the novels of Margaret Drabble. Their distinguishing features are described in the three age groups of women characters created by the writer. The peculiarities of the Eastern woman image are explored in the writer's novel «The Red Queen» as a sample of distinction in Margaret Drabble's proze.

In the British literature of she-writers, women's inner world, their mood and the changing attitude of the English society towards them have begun widely analyzed. In modern English literature, Margaret Drabble, Fay Weldon portrayed the image of a woman differently giving her a new image. In this respect, the image of women created in Margaret Drabble's novels had a great significance.

¹⁸ Cooper-Clark D. Interview with Diana Cooper-Clark. Margaret Drabble: Cautious Feminist// Atlantic Monthly. 1980. №2. p. 74.

Margaret Drabble, the author of the female characters in English literature in the '60s of the XX century, started exploring the theme of «the situation of being a woman». British literary critics called her «women's novelist»¹⁹.

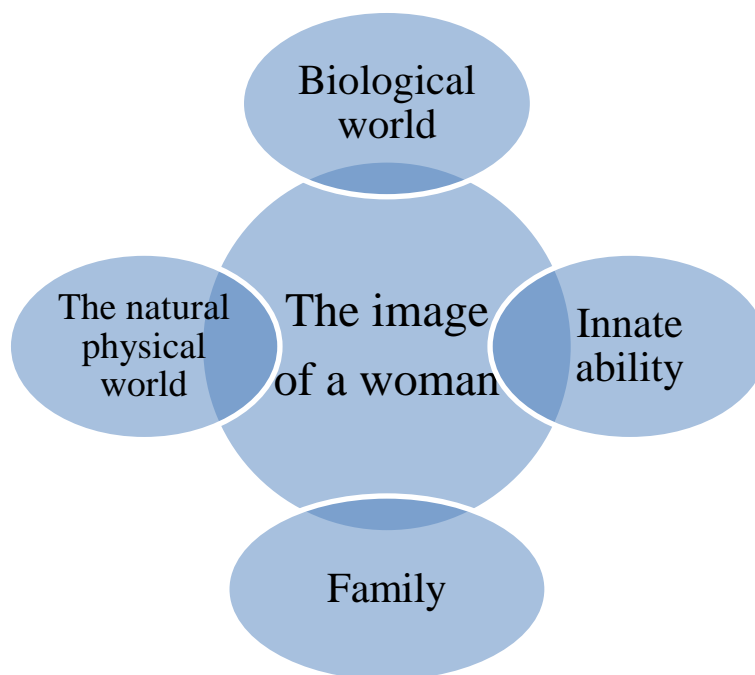
The distinguishing features of female characters in Margaret Drabble's novels were explored based on their age and it helped to present their peculiarities. The main heroines of the writer's early novels are female students. Sarah, Rozamund and Clara study at the university. The heroine of «The Garrick Year» novel, Emma is a married young woman, who is at the same age as Sarah. During this period of her creation M. Drabble addressed the issue of being a woman and presented the girls as the main heroines in her novels. The main dilemma of the writer's heroines was the marriage after graduation or making a career. They had to choose between the two. The characters of the second group are the middle-aged women. They are educated, married women and mothers of one or two children. Margaret Drabble illustrated the middle-aged women in her novels «The Needle's Eye», «The Golden Realms», «The Middle Ground» and «The Ice Age» and described their distinctive features. The third group of women's characters are women of older ages. They are women who are free of their children's problems, have grandchildren and who have succeeded in their career. The writer has skillfully described the characters of aged women in her novels «The Radiant Way», «A Natural Curiosity», «The Gates of Ivory» that formed her trilogy, and the novel «The Witch of Exmoor». Margaret Drabble created them as a mother, grandmother, focused on their world, their interests, their relationships with their children and grandchildren.

M. Drabble made an effective use of her life experience in writing her novels. In her article on modern British writer Doris Lessing (1919 - 2013), she stated that «when writing, we create not only the future, but also through our heroes we create a beautiful life pattern and we realize who we want to be»²⁰. She believes that her novels help to illuminate the aspects of women's lives that are similar to her live. All the novels of Margaret Drabble emphasize the importance of the family, and the novels help to unite the lost bonds between family members. Although her approach is a continuous method in the writer's works, M. Drabble does not keep this method till the end of her novel. On the contrary, this approach expresses a person's relation to the world through his/her particular view. While the heroines in the novels have unique features, they understand that they have been formed in their family environment. This, in turn, develops a person's spirituality and makes him/her a member of society. In addition, being a member of the family distracts people from problems that can not be solved and make them spiritually strong.

In Margaret Drabble's creations, the image of a woman symbolizes four visions. These are inherent abilities, human biological processes, the natural physical world and the family.

¹⁹ Stovel N. F. Margaret Drabble Symbolic Moralist. – Starmont House, Inc, 1989, p. 18.

²⁰ Drabble M. edit. The Oxford Companion to English Literature. – Oxford University Press, 1985. p.1011.

These four invaluable phenomena for Margaret Drabble create an invisible force that can not be controlled by human beings in vivid and inanimate nature.

In an interview with Nancy Hardin, a literature critic, M. Drabble states that her views on a woman's nature and material world derives from romantic traditions²¹. Her views on the human biological process, the natural physical world, and the «family» are influenced by classics that are reflected in the female characteristics of the writer. Due to four phenomena in the female specification, a woman should live and live according to her nature, develop her natural abilities. For the writer, living this way will undoubtedly lead to spiritual perfection, or, as she pointed out, will lead to meaningful life and self-realization.

M. Drabble believes that if there are no obstacles in developing a natural ability in a woman, it will be noticed and developed. The writer often compares a woman to a plant: if it is given attention, it will bloom and produce fruit. The writer explains: «We can work against our nature. But we can not resist it completely. You will not be able to completely change without suffering, but if you can change it, you will become crazy or unnecessary»²². Many heroines of the writer have similar thoughts. They constantly act on the basis of their nature to go straight or to justify themselves. But, like some plants, some people are naturally persistent and flexible, and overcome all obstacles that can hinder their proper development. Most of Margaret Drabble's characters have these qualities, and in all events, they show their aspirations and attempts to understand their nature and live accordingly. In Margaret Drabble's works, the second phenomenon related to nature is the biological structure of a woman. The writer pays special attention to the physical side of the human body. Human beings should not be indifferent to their biological needs and processes, as they usually pay attention to their natural

²¹ Hardin N. An Interview with Margaret Drabble//Contemporary Literature. 1973. №4. P. 289.

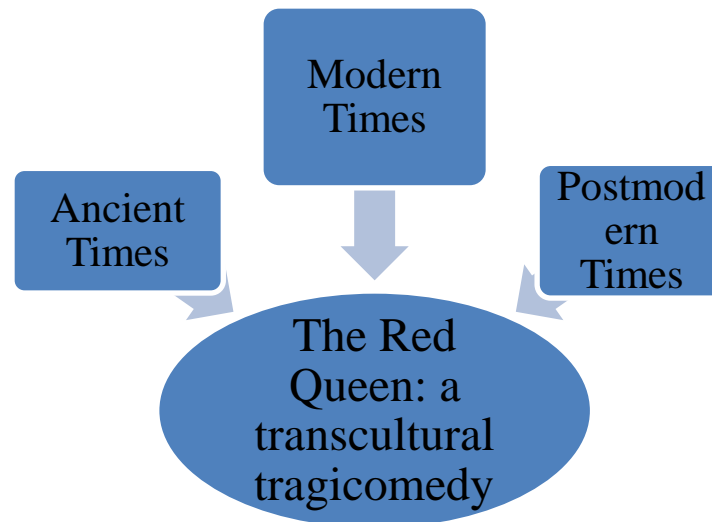
²² Hannay J. The Intertextuality of Fate A Study of Margaret Drabble. – University of Missouri Press Columbia, 1985. p.98.

abilities. All the heroines of the writer are intelligent women who can listen to and value their body. The third phenomenon of the female character is the nature which includes the earth, the plants, and its elements.

In her novels, the world of nature is always interwoven with spiritual peace. The peculiarity of the specifics of a woman is reflected in nature. A woman compares herself to a plant. As a result of this comparison, there is a distinctive feature of a woman, that expresses the relationship between nature and a woman. In the novel «The Needle's Eye» the world of plants and flowers is described as prosperous life advocates.

In Margaret Drabble's novels the family is an important phenomenon in the human life and it is a source of spiritual consolation of a human being. Although the family limits the individual's freedom, it imposes family responsibilities on the person, influences his/her character, it functions as a powerful protection against life difficulties. The writer's many heroines are aware of the characteristics of their ancestors and acknowledge the importance of the family as they feel the greater responsibilities of their relatives. Therefore, a family is one of the specific conditions of living along with power of nature. That's why all people have to venerate the notion of a family. In Margaret Drabble's works, heroines do not struggle against the sacred concept, but rather contribute to its formation.

In Margaret Drabble's works, the image of the Eastern woman is closely linked to the description of the Korean queen. For the first time in English literature, the English writer created the image of the Eastern woman in her novel «The Red Queen» consisting of three parts: «Ancient Times», «Modern Times» and «Postmodern Times». The presentation of the Oriental culture by the English writer demonstrated how broad her views were.

Literary scholars who studied Margaret Drabble's novels stated that there had been changes in the narrative style of the writer after 1970s. Russian literary critic V. Ivasheva pointed out «Waterfall» as the novel of big changes in style. According to her «The Waterfall» and «The Needle's Eye» were the novels in

which the author used «inner monologues and inappropriate narrative fragments»²³.

In the novel «The Waterfall» the writer uses a complex style in which there is the exchange of the first and third person narrators. At the beginning of the work the voice of the protagonist and the narrator are intertwined and they fill each other in the process of events, which in turn gives a general idea of what is going on. Another feature that is remarkable in the writer's style is the names selected for the characters of the novels. For Margaret Drabble names function as literary details in her fiction. Names that contribute to the idea of the novel are very important in understanding the writer's heroines and revealing their inner world. Moreover, the names carry symbolic meanings and they indicate her distinguishing feature as a writer. In the novel «The Needle's Eye» the main character Rose symbolizes flower, her name implies love, beauty, life and creation. Rose is a heroine who makes the world of the novel sweet. She is such a loving person that she is «recognized a mile off»²⁴. The name of Simon, the novel's male protagonist, functions in the same way as does Rose's name. His name has symbolic significance in Western culture because Jesus, choosing Simon to be his disciple, says «thou art Peter, and upon this rock I will build my church»²⁵. Margaret Drabble makes the connection explicit by showing Simon's thoughts in the novels' opening scene.

CONCLUSION

The study of the peculiarities of a woman's image and her social status in Margaret Drabble's novels enables us to understand English literature and the female characters depicted in the literature. Based on the study of the images of women in Margaret Drabble's novels, the following scientific and theoretical conclusions have been reached:

1. The study of the formation of literary trends in the second half of the XX century literature revealed that the writers described social problems in different contexts. The novels written in these directions demonstrated the features of the XIX century English prose and their modern expressions. The theme of a woman has taken a central place in the works of the writers and has shown the change in the society's attitude towards women.

2. Factors shaping Margaret Drabble's literary-aesthetic views were identified. Behavioral attitudes, traditions and descriptive details in the writer's works revealed the features of the English novel. The means that determine the theme peculiarities of the writer's works are explained based on the analysis of novels.

3. The second wave of feminism happened in the English society had showed that the images of women described in the modern English prose reflected the change in the social status of women in society. The treatment of a woman as an individual presented her social status in modern English society.

²³ Ивашёва В.В. Судьба английских писателей. Диалоги вчера и сегодня. – М.: Сов. писатель. 1989. С. 245

²⁴ Drabble, M. The Needle's Eye. p.161

²⁵ Drabble, M. The Needle's Eye. p.13

4. The influence of important factors and the Victorian principles on the formation of a woman in M. Drabble's novels were identified. The writer's description of formation process of a woman of different ages through the Victorian principles were clarified.

5. Features of a woman image according to her social function in works of M. Drabble were identified. The image of a mother presented as the main character and different features of a mother character in the novels of the writer were revealed.

6. In the literary context of the writer, three categories of women images were identified. The peculiarities of women's images based on their age were analysed in the novels of the writer.

7. In the novels of the writer the image of the Eastern woman, created on the basis of the Eastern culture, was disclosed. The writer's approach to the problem of the image of the Eastern woman as an individual has been defined.

8. The writer's novels reveal the peculiarity of a woman's image in four factors. These four factors were identified at each stage of women's lives. The four characteristics of a female are determined by the analysis of images based on a woman's ability to live according to her nature, develop her natural abilities, develop her spiritual perfection, and understand her identity

9. The analysis of the writer's style and language revealed the peculiarities of the writer's effective use of symbols and their importance in presenting the women images. An example of the peculiarities of the language and style of the writer's works were symbols and names of the characters. It has been shown that the narrative style of the writer enables the discovery of new perspectives of her heroines.

**НАУЧНЫЙ СОВЕТ DSc.27.06.2017.Fil.21.01 ПО ПРИСУЖДЕНИЮ
УЧЕНЫХ СТЕПЕНЕЙ ПРИ ТАШКЕНТСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ
ИНСТИТУТЕ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ, УЗБЕКСКОМ
ГОСУДАРСТВЕННОМ УНИВЕРСИТЕТЕ МИРОВЫХ ЯЗЫКОВ,
НАЦИОНАЛЬНОМ УНИВЕРСИТЕТЕ УЗБЕКИСТАНА**

**УЗБЕКСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ МИРОВЫХ
ЯЗЫКОВ**

МУХАММЕДОВА НИЛУФАР ЭЛИБОЕВНА

**ОБРАЗ ЖЕНЩИНЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ МАРГАРЕТ ДРЭББЛ И
СВОЕОБРАЗИЕ ЕЕ СОЦИАЛЬНОГО СТАТУСА**

10.00.04 – Языки и литература народов Европы, Америки и Австралии

**АВТОРЕФЕРАТ
диссертации доктора философии (PhD) по филологическим наукам**

Ташкент – 2019

Тема диссертации доктора философии (PhD) зарегистрирована в Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан за В 2017.2. PhD/ Fil142.

Диссертация выполнена в Узбекском государственном университете мировых языков.

Автореферат диссертации на трех языках (узбекский, английский, русский (резюме)) размещен на веб-странице Научного совета по адресу www.tashgiv.uz и Информационно-образовательном портале «Ziyonet» (www.ziyonet.uz)

Научный руководитель: **Лиходзиевский Анатолий Степанович**
доктор филологических наук, профессор

Официальные оппоненты: **Назаров Бахтиёр Аминович**
доктор филологических наук, профессор, академик

Хошимова Дилдора Мадаминовна
доктор филологических наук

Ведущая организация: **Национальный университет Узбекистана**

Защита диссертации состоится «__» _____ 2019 года в ____ часов на заседании Научного совета DSc.27.06.2017.Fil.21.01. по присуждению ученой степени при Ташкентском государственном институте востоковедения, Узбекском государственном университете мировых языков, Национальном университете Узбекистана им. М.Улугбека по адресу: 100047, г. Ташкент, Мирабадский район, улица Шахризабская, 25. Тел: (998971) 233-45-21; факс (99871) 233-52-24; e-mail: tashgiv.uz.

С диссертацией можно ознакомиться в Информационно-ресурсном центре Ташкентского государственного института востоковедения (зарегистрированный под № ____). Адрес: 100047, г. Ташкент, Мирабадский район, улица Шахризабская, 25. Тел: (99871)233-45-21.

Автореферат диссертации разослан «__» _____ 2019 года.

(протокол рассылки за № _____ от «__» _____ 2019 года).

А.М.Маннонов
Председатель Научного совета по присуждению ученых степеней,
доктор филол.наук, профессор

К.П.Содиков
Ученый секретарь Научного совета по присуждению ученых степеней,
доктор филол.наук, профессор

Г.Х. Бакиева
председатель научного семинара при Научном совете по присуждению ученых степеней,
доктор филол.наук, профессор.

ВВЕДЕНИЕ (резюме диссертации доктора философии (PhD) по филологическим наукам)

Целью исследования является определение и подтверждение важных факторов, повлиявших на образ женщины и своеобразие ее социального статуса в произведениях Маргарет Дрэбл.

Задачи исследования:

проанализировать литературные тенденции, повлиявшие на формирование английской литературы второй половины XX века;

изучить основные тенденции в описании образа женщины в английской литературе XX века;

определить биографические, литературные, и социальные истоки творчества М. Дрэбл для анализа ее новаторства в художественной литературе Великобритании;

выявить особенности своеобразия социального статуса женщины в творчестве М. Дрэбл;

определить стилистические особенности языка в романах М. Дрэбл.

Объектом исследования является проза писательницы в контексте английской литературы второй половины XX века

Предметом исследования является женский образ и ее социальный статус в романах Маргарет Дрэбл.

Научная новизна исследования заключается в следующем: проанализировано и обосновано влияние особенностей психологического романа, женской прозы, произведений «малой прозы», рабочего романа, творчества «рассерженной молодёжи», сформировавшихся в английской литературе второй половины XX века, а также и викторианской литературы на творчество Маргарет Дрэбл;

доказано влияние образа новой женщины на формирование героинь писательницы и тематику ее произведений;

определено изображение женского образа как личности и рассмотрено своеобразие ее социального статуса в романах М. Дрэбл;

раскрыты культурные особенности восточной женщины в романе Маргарет Дрэбл «Красная королева», а также доказано ее неординарное отношение к восточной женщине, как к развитой личности, что показывает расширение творческого пространства писательницы;

выявлены художественно-изобразительные средства, такие как метафора и аллюзии, определяющие художественное мастерство писательницы; отмечено значение символов в описании внутреннего мира героинь и показаны особенности психологических, пейзажных и культурных деталей в изображении образов и выражении идеи романов.

Научная и практическая значимость результатов исследования. Научная значимость исследования даёт возможность изучению новых тенденций в мировой литературе, литературных форм и изучению

национально-культурных тем и их влияния на развитие узбекской литературы.

Практическая значимость результатов исследования служит базой для определения значения, идеи, особенностей произведений английской литературы при сравнительном изучении и определении схожести в значении и стиле.

Научные выводы и результаты исследования и анализа образов, различных решений проблем писателями, которых интересует и тревожит современность, внесут свой вклад в развитие литературоведения в нашей стране и будут способствовать тщательному изучению произведений современной английской литературы.

Внедрение результатов исследования. Полученные научные результаты и практические предложения по изучению женских образов и своеобразия их социального статуса в произведениях Маргарет Дрэбл были внедрены:

теоретические выводы относительно системы образов и поэтики писательницы были использованы в фундаментальном проекте «Узбекская литература в аспекте сравнительного литературоведения: типология и литературное влияние» (Справка №3/1255-818 Академии Наук РУ от 2 апреля 2018 года). В результате, представленные соображения, касающиеся требований современного литературоведения в описании образов в романах писательницы, ее художественно-образительные средства, определяющие художественное мастерство в изображении характера образов, обогатили содержание проекта;

выводы, связанные с определением женского образа и ее социального статуса в романах Маргарет Дрэбл, как и ее национально-культурные особенности были использованы в экспозиции Государственного литературного музея им. Алишера Навои "Общечеловеческие темы в Узбекской и мировой литературе (Справка №3/1255-818 Академии Наук РУ от 2 апреля 2018 года). Полученные материалы дали возможность изучить английскую культуру, и понять образ английской женщины и ее статуса в современном английском обществе;

результаты исследования проблем формирования женского образа как личности в творчестве Маргарет Дрэбл, общечеловеческие ценности в ее романах были широко использованы в качестве источника при подготовке телепередач «Мировая литература», на телеканале «Маданият ва маърифат» национальной телерадиокомпании Узбекистана (Справка №02-16/17 Национальной телерадиокомпании Узбекистана от 11 января 2018 года). Использование материалов исследования, дало возможность ознакомить телезрителей с творчеством современной английской писательницы Маргарет Дрэбл, с её идеями гуманизма, выраженными в ее романах, что оказало плодотворное влияние на обогащение духовной культуры телезрителей;

выводы, связанные с особенностями изображения женских образов, были использованы в обогащении научного-поддерживающего фонда отдела «Айбек – литературный переводчик» в доме-музее Айбека (Справка №01-11-008-4245 Министерство Культуры РУ от 18 июня 2018 года). Полученные материалы, определяющие схожие характерные качества женских образов в творчестве писательницы и Айбека дали возможность оценить новые черты узбекской литературы.

Структура и объём диссертации. Диссертация состоит из введения, трёх глав, заключения, списка использованной литературы и приложения. Объём диссертации составляет 177 страниц.

ЭЪЛОН ҚИЛИНГАН ИШЛАР РЎЙХАТИ
СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ
LIST OF PUBLISHED WORKS

I бўлим (I часть; part I)

1. Мухаммедова Н.Э. Чувство материнства в ранних произведениях Маргарет Дрэббл // Хорижий филология. (Тил. Адабиёт. Таълим илмий-услубий журнал) СамДЧТИ, 2009. № 3. - Б. 64-66 (10.00.00 № 10).

2. Мухаммедова Н.Э. Символы в ранних произведениях Маргарет Дрэббл // Филология масалалари. - Тошкент: ЎзДЖТУ, 2011. № 1. - Б. 97-100 (10.00.00 № 18).

3. Мухаммедова Н.Э. Значение имен в романе Маргарет Дрэббл «Сквозь игольное ушко» // ЎЗМУ хабарлари. 1 (1) 2011. - Тошкент, 2011. № 1. - Б. 204-207. (10.00.00 № 15).

4. Мухаммедова Н.Э. Главная тема произведения Маргарет Дрэббл «Златые миры» // «Илм сарчашмалари». - Урганч давлат университети, 2012. № 1. - Б. 71-77. (10.00.00 № 3).

5. Мухаммедова Н.Э. Влияние викторианской морали на жизнь героев в романе Маргарет Дрэббл «Мой Золотой Иерусалим». // Хорижий филология. (Тил. Адабиёт. Таълим илмий-услубий журнал) - СамДЧТИ, 2012. № 3. - Б. 55-58 (10.00.00 №10).

6. Мухаммедова Н.Э. Маргарет Дрэбблнинг «Етти опа-сингиллар» асарида аёллар образининг бадий талқини // Бухоро давлат университети илмий ахбороти 3 (47)2012. - Бухоро, 2012. № 3 (47). - Б. 72-75. (10.00.00 №1).

7. Мухаммедова Н.Э. Символы в ранних произведениях Маргарет Дрэббл // Filologiya məsələləri. - Azərbaycan. 2012. № 6. - Б. 593-599. (10.00.05 Бюллетень 2011 № 39).

8. Мухаммедова Н.Э. Маргарет Дрэбблнинг «Шаршара» асарида ҳикоя услуби // ЎЗМУ хабарлари. 1 (1) 2013. - Тошкент, 2013. № 1. - Б. 80-81 (10.00.00 № 15).

9. Мухаммедова Н.Э. Маргарет Дрэббл ижоди ва XX аср ярми инглиз адабиётида аёл шахсининг муаммоси // ЎЗМУ хабарлари. 1 (1) 2014. - Тошкент, 2014. № 1/2. - Б. 290-294. (10.00.00 №15).

10. Мухаммедова Н.Э. Роман Маргарет Дрэббл «Ведьма из Эксмур» — сюжет, «подсказанный» братьями Гримм // «Илм сарчашмалари». - Урганч давлат университети, 2015. № 4. - Б. 61-65. (10.00.00 №3).

11. Mukhammedova N.E. Literary Traditions of Describing a Female Character in English Literature // Филология масалалари. - Тошкент: ЎзДЖТУ, 2015. №3. - Б. 22-25. (10.00.00 № 18).

12. Мухаммедова Н.Э. Образы матерей в трилогии Маргарет Дрэббл // ЎЗМУ хабарлари. 1(1), Тошкент. - 2016. № 1. - Б. 234-235. (10.00.00 №15).

13. Mukhammedova N.E. The Sources of Mother Character in Margaret Drabble's Novel «The Peppered Moth» // Қарақалпоқ давлат университети ахборотномаси. - Нукус, 2017. № 4. - Б. 158 -160 (10.00.00 №12).

14. Мухаммедова Н.Э. Золотой мир Маргарет Дрэббл. // Хорижий тиллар ва маданиятлараро мулоқот (халқаро илмий – амалий конференция материаллари). - Тошкент: Ўзбекистон, 2010. - Б. 201-204.

15. Мухаммедова Н.Э. Культурологические детали в раскрытии женских образов в романе Маргарет Дрэббл «Златые миры». // «Личность в межкультурном пространстве» (Материалы VII Международной научно-практической конференции). - Москва, РУДН. 15-16 ноябрь, 2012. - Б. 342-346.

16. Мухаммедова Н.Э. Образ матери в романе Маргарет Дрэббл «Эксмурская колдунья» // The Fifth European Conference on Languages, Literature and Linguistics. - Austria, Vienna, 10 February 2015. - Б. 68-72.

17. Mukhammedova N.E. Portrayal of Mothers in Margaret Drabble's Works // «International Journal of Research in Linguistics, Social and Applied Sciences» - Pakistan.; Volume 4, 2015.

II бўлим (II часть; part II)

18. Мухаммедова Н.Э. Главный символ произведения Маргарет Дрэббл «Год Гаррика» // Адабий алоқалар, адабий таъсир ва таржимашуносликнинг долзарб масалалари (илмий – амалий конференция материаллари). - Тошкент, 2010. - Б. 64-66.

19. Мухаммедова Н.Э. Маргарет Дрэббл – ёзувчи ва адабиётшунос. // Хорижий тил таълимини модернизация қилиш муаммолари мавзусидаги республика илмий методик конференция материаллари. - Тошкент, 2012. - Б. 197-198.

20. Мухаммедова Н.Э. Маргарет Дрэббл ижодининг биографик манбалари. // Когнитив грамматика ва хорижий тилларни ўқитиш муаммолари мавзусидаги республика илмий-амалий конференция мақолалар тўплами. - Тошкент, 2012. - Б. 40-42.

21. Мухаммедова Н.Э. Маргарет Дрэббл ижодининг биографик манбалари. // Когнитив грамматика ва хорижий тилларни ўқитиш муаммолари мавзусидаги республика илмий-амалий конференция мақолалар тўплами. - Тошкент, 2012. - Б. 40-42.

22. Мухаммедова Н.Э. Специфика использования символа в романских заголовках. // Одинадцатые Виноградовские Чтения Апрель, Ташкент 2015. - Стр. 206-207.

23. Мухаммедова Н.Э. “Леди” миллий инглиз аёл характери хусусияти сифатида. // Профессиональное становление личности XXI века в системе непрерывного образования: теория, практика и перспективы (IV традиционная научно-практическая конференция) 15-16 апрель, 2016 г. Филиал МГУ имени М. В. Ломоносова в городе Ташкенте. - Стр. 235-237.

24. Мухаммедова Н.Э. Инглиз адабиётида аёл мавзуси ва феминизм муаммоси. // Изланиш самаралари мавзусидаги республика ёш илмий-назарий тилшунослар ва адабиётшуносларининг анжумани 10 июнь 2016 йил ЎзФА А. Навоий номидаги тил ва адабиёт институти. - Б. 148-151.

25. Мухаммедова Н.Э. Инглиз маданиятида маданиялараро муносабатларнинг ифодаси. // Содружество языков – содружество культур. Материалы 3-республиканской научно-практической конференции 20-21 мая 2016 г. НамГУ. - Стр. 44-48.

26. Мухаммедова Н.Э. Маргарет Дрэббл ижодида Шарқ аёли тасвири. // «Аёл ва замон» илмий-амалий конференция материаллари. Тошкент давлат шарқшунослик институти. Тошкент - 2017. - Б.66-67.

27. Мухаммедова Н.Э. Замонавий инглиз адабиётида аёл образининг тасвирланиши. // «Аёл ва замон» илмий-амалий конференция материаллари. Тошкент давлат шарқшунослик институти. Тошкент - 2018. - Б.114-115.

Автореферат «_____»
журнали таҳририятида таҳрирдан ўтказилди.

Бичими 60x841/16. Ризограф босма усули. Times гарнитураси.
Шартли босма табағи:3,5. Адади 100. Буюртма № ____.
Баҳоси келишилган нархда.
"Тошкент кимё-технология институти" босмахонасида чоп этилган.
Босмахона манзили: 100011, Тошкент ш., Навоий кўчаси, 32-уй.